

AVUKATLIK SÖZLEŞMESİNİN TÜKETİCİYİ KORUYUCU HÜKÜMLER EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF ATTORNEY AGREEMENT IN THE SCOPE OF CONSUMER PROTECTIVE PROVISIONS

Araştırma Makalesi

Ayşegül KÜÇÜKDAĞLI*

ÖZ

Avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi olarak kabul edilip edilemeyeceği hukukumuzda bir süredir açık bir soru niteliğindedir. Bu sorunun yanıtı özellikle avukatlık sözleşmesinden doğan ihtilaflarda görevli mahkemenin tayini ve dolayısıyla arabulucuya başvurunun dava şartı olup olmadığı hususu bakımından aranmaktadır. Ancak avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi/sözleşmesi niteliği taşıdığı hallerde ayrıca genel hükümler yerine, tüketici hukukunun kendine özgü hükümlerine göre değerlendirme yapılması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda çalışmamızda öncelikle avukatlık sözleşmesinin hangi hallerde tüketici işlemi/sözleşmesi niteliğinden söz edilebileceği incelenecektir. Sonrasında ise 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun haksız şartlar, ayıplı hizmet ve mesafeli sözleşmelere dair hükümlerinin avukatlık sözleşmesi bakımından uygulanabilirliği ve bunun hukuki sonuçları değerlendirme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avukatlık sözleşmesi, tüketici işlemi, haksız şart, ayıplı hizmet, mesafeli sözleşmeler

ABSTRACT

Whether an attorney agreement can be considered a consumer transaction or not has been an open question in our law for some time. The answer to this question is sought especially in terms of the appointment of the court in charge of disputes arising from the attorney agreement and, therefore, whether the application

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1149832

Makalenin Geliş Tarihi: 27.07.2022

Makalenin Kabul Tarihi: 29.08.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı.

E-posta: aysegulkucukdagli@ksu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6759-194X

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

to the mediator is a condition of litigation. However, in cases where the attorney agreement has the characteristics of a consumer transaction/contract, it should be taken into account that evaluation should be made according to the specific provisions of the consumer law instead of the general provisions. In this context, in our study, first of all, it will be examined in which cases an attorney agreement can be referred to as a consumer transaction/contract. Afterward, the applicability of the provisions of the Consumer Protection Law No. 6502 on unfair terms, defective service, and distance contracts in terms of attorneyship contracts and the legal consequences of this will be evaluated.

Keywords: Attorney agreement, consumer transaction, unfair terms, defective service, distance contracts

GİRİŞ

Tüketici hukuku, maddi anlamda sözleşme özgürlüğünün ve dolayısıyla sözleşme adaletinin sağlanması amacıyla ortaya çıkan kendine münhasır alanlardan birisidir¹. Bu bağlamda tüketici hukuku her ne kadar borçlar hukuku ve özellikle sözleşmeler hukuku ile konu bakımından örtüşse de, sözleşme taraflarının sözleşmeyi kurmaktaki amacı ve bu amaçlar arasındaki asimetri nedeni ile genel hükümlerden tüketici lehine ayrılmaktadır. Ancak bazı hallerde genel hükümlerin mi yoksa tüketici hukukunun özel hükümlerinin mi uygulama bulacağı konusunda görüş ayrılıkları olabilmektedir. 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun² (TKHK) ile tüketici işlemi kavramının netleştirilmesi, tüketici mahkemelerinin görev alanının temelde bu kavrama bağlanması ve TKHK m. 83/II ile hakkında diğer kanunlarda hüküm bulunan tüketici işlemleri bakımından da görev ve yetkiye ilişkin kurallar dâhil olmak üzere TKHK hükümlerinin uygulanacağına hüküm altına alınması beraberinde bir takım tartışmaları getirmiştir³. Bu tartışmalardan birisi de avukatlık sözleşmesinin, tüketici işlemi/sözleşmesi niteliğinin

¹ Bu konuda bkz. ATAMER, Yeşim M., “Tüketici Hukukunun Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını”, **Tüketicinin Korunması Semineri**, Ed. CEYLAN, Ebru, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 2007, (s. 21-33).

² R.G. 28.11.2013, S. 28835.

³ Örneğin Narbay/Akkuş, tüketici işlemi tanımının ve tüketici mahkemelerinin görev alanının “genişlemesini” eleştirmekte ve tüketici mahkemelerini bir nevi “torba mahkeme” olarak nitelendirmektedir. Bu konuda bkz. NARBAY, Şafak/AKKUŞ, Muhammed, “Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramları Ekseninde Görevli Mahkeme ve Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Düşünceler”, **TAAD**, Yıl: 11, Sayı: 44, (s. 301-331). Benzer şekilde bkz. BAHTİYAR, Mehmet/BİÇER, Levent, “Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Ayrımın Önemi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı Cevdet Yavuz’a Armağan, Yıl: 2016, Cilt: 22, Sayı: 3, (s. 395-436).

kabul edilip edilmeyeceği ve dolayısıyla tüketici hukukunun özel hükümlerinin bu sözleşmelere uygulanıp uygulanmayacağı hususudur.

Bu kapsamda çalışmamızda öncelikle hangi hallerde avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi niteliğinden bahsedilebileceği ve sonrasında TKHK'nın haksız şartlar, ayıplı hizmet ve mesafeli sözleşmelere ilişkin hükümlerinin avukatlık sözleşmesi bakımından uygulanabilirliği ve bunun hukuki sonuçları değerlendirilecektir⁴.

I. Avukatlık Sözleşmesinin Tüketici İşlemi Niteliği

Avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi niteliği taşıyıp taşıyamayacağı sorunu yüksek yargı kararlarında tartışılmaktadır. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararlar kapsamında avukatlık görevinin kamu hizmeti niteliği ve avukatlık sözleşmesinin vekâlet sözleşmesi görünümünde olmasına rağmen ondan ayrı ve kendine özgü (sui generis) nitelikleri olduğu gerekçeleriyle, bu sözleşmenin tüketici işlemi niteliği toptancı bir bakış açısı ile reddedilmektedir⁵. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi ise müvekkilin tüketici vasfını taşıdığı hallerde avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi niteliğini kabul etmektedir⁶. Bu kararlar arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi üzere Yargıtay'ın verdiği kararda ise avukatlık sözleşmesinin temelinde bulunan işlemin tüketici işleminden kaynaklanması durumunda uyumsuzluğun tüketici işlemi niteliği kabul görmüştür⁷. Öğretide de benzer şekilde görüşler mevcuttur⁸.

⁴ Bu anlamda TKHK'nın usule ilişkin hükümlerinin avukatlık sözleşmesi bakımından değerlendirilmesi (örneğin avukatlık sözleşmesinden doğan ücret alacağı bakımından görevli mahkemenin hangi mahkeme olduğu ve arabolucuya başvurunun dava şartı olup olmadığı hususları) eldeki çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

⁵ Örneğin bkz. Ankara BAM 4. HD, E.2017/612, K. 2017/528, T. 27.04.2017; Ankara BAM 4. HD, E. 2018/847, K. 2018/1049, T. 18.05.2018; Ankara BAM, 14. HD, E. 2016/267, K. 2016/230, T. 29.12.2016. Aksi yönde bkz. Ankara BAM 13. HD, E. 2018/487, K. 2018/676, T. 24.05.2018.

⁶ Örneğin bkz. İstanbul BAM 18. HD, E. 2017/18, K. 2017/73, T. 30.01.2017; İstanbul BAM, E. 2018/883, K. 2018/971, T. 28.05.2018.

⁷ Yargıtay 13. HD, E. 2018/3546, K. 2018/7886, T. 12.07.2018.

⁸ ÇABRİ, Sezer, **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 77 vd.; YENİOCAK, Umut, "AB Adalet Divanı'nın 15.01.2015 Tarihli Kararı Işığında Avukatlık Sözleşmesinin Bir Tüketici İşlemi Olup Olamayacağı Sorunu", **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 10,

Bu görüşlerin değerlendirilmesi için öncelikle “tüketici işlemi” kavramı ve unsurları kısaca ifade edilmeli ve ardından avukatlık sözleşmesi özelinde bu unsurların varlığı incelenmelidir. Tüketici işlemi kavramı, TKHK m. 3/I bent j’de tanımlanmaktadır⁹. Bu tanımlamaya göre tüketici işlemi kavramının unsurları; işlemin gerçekleşeceği piyasanın mal veya hizmet piyasalarından olması, işlemin taraflarının “tüketici” ve “müteşebbis” niteliğindeki gerçek veya tüzel kişilerden oluşmasıdır. Hukuki işlemin niteliği bakımından ise bir sınırlama getirilmemiştir. Çalışmamız bağlamında ise tüketici sözleşmeleri kavramının üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda sözleşme türünden bağımsız olarak¹⁰ bir tarafını “tüketici” ve diğerini “ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden”lerin oluşturduğu her türlü sözleşme tüketici sözleşmesi niteliğindedir. TKHK m. 3/I bent k kapsamında ise tüketici, “*Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*”dir. Tüketici sözleşmesinin karşı tarafında bulunan “satıcı” veya “sağlayıcı”¹¹ ise TKHK m. 3 tanımlarına göre “*i) Sağlayıcı: Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi*”, “*i) Satıcı: Kamu tüzel*

Sayı: 110, (s. 37-45); KURŞUN, Ali Suphi, “Avukatlık Sözleşmesinin Tüketici İşlemi Bakımından Değerlendirilmesi”, **TBB Dergisi**, Yıl: 2019, Cilt: 2019, S. 142, (s. 289-304).

⁹ TKHK m. 3/I bent j: “*Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi...ifade eder*”

Bu tanımlama öğretide bazı açılardan eleştirilmektedir: Örneğin sözleşmelerin, hukuki işlemlerin bir türü olması nedeniyle kanun lafzı eleştirilmiştir. Bu görüşe göre kanuni tanımın “...ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü hukuki işlemi ifade eder.” şeklinde olması gerekirdi. Bu konuda bkz. ÇABRİ, s. 74. Başka bir görüş ise tüketici işlemi kavramı yerine tüketici sözleşmesi kavramının kullanılması uygun bulmaktadır. Bkz. ZEVKLİLER, Aydın/AYDOĞDU, Murat, **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 72.

¹⁰ Sözleşme türünün, tüketici işlemi niteliği bakımından bir unsur olmadığı konusunda bkz. OZANOĞLU, Hasan Seçkin, “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2001, Cilt: 50, Sayı: 1, (s. 55-90); AKİPEK, Şebnem, **Milli Şerh, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 57; ÇABRİ, **2021**, s. 96 vd.; ZEVKLİLER/AYDOĞDU, **2004**, s. 74 vd.

Tüketici sözleşmesinin unsurlarını taşıyan geniş yelpazedeki sözleşmelerin tüketici sözleşmesi kavramının kapsamına girebilmesi nedeni ile bu kavram “şemsiye”, “çatı” kavram olarak adlandırılmaktadır. Bkz. OZANOĞLU, **2001**, s. 66; AKİPEK, **2016**, s. 57.

¹¹ Sözleşme türüne göre sözleşmenin karşı tarafı için yapılan adlandırma değişebilmektedir. Örneğin; tüketici kredisi sözleşmesinde “kredi veren” gibi.

kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi” ifade eder. Satıcı ve sağlayıcı kavramlarını kapsar şekilde “müteşebbis” kavramının kullanılması mümkündür¹². Gerek tüketici gerekse de müteşebbis gerçek veya tüzel kişilerden¹³ oluşabilir. Yapılan kanuni tanımlardan da çıkarılabileceği gibi bir tüketici sözleşmesi tarafları bakımından ayırt edici özellik sözleşme ile gerçekleştirilmeye çalışılan amaçtır¹⁴. Zira tarafların sözleşmede üstleneceği rol, ticari veya mesleki amaç ile hareket edilip edilmemesine göre tayin edilmektedir. Bu kapsamda taraflar arasında asimetrik bir ilişki olmalıdır¹⁵. Diğer bir kıstas ise “mal veya hizmet piyasalarında hareket etmek”, başka bir ifade ile sözleşme konusunun mal satımı veya hizmet sunumunu içermesidir¹⁶. Bu

¹² “Girişimci” kavramının da ortak olarak kullanılabileceği yönünde ZEVKLİLER/AYDOĞDU, 2004, s. 85.

¹³ Hukukumuz, tüzel kişilerin de tüketici vasfını taşıyabileceğine yönelik düzenlemesi ile Alman ve AB hukuklarından ayrılmaktadır. AB, Alman, Türk hukuklarında tüketici sıfatının karşılaştırılması için bkz. KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül, **Unterschiedliche Schutzstandards im Recht der Allgemeinen Geschäftsbedingungen, Eine rechtsvergleichende Analyse des europäischen, deutschen und türkischen Rechts**, Berliner Wissenschafts-Verlag Berlin, 2017, s. 235. Türk Ticaret Kanunu m. 19 çerçevesinde ticaret şirketlerinin özel alanı olamayacağından tüzel kişiliğe sahip de olsalar ticaret şirketleri bu kapsamın dışında kalmaktadır. Dernek ve vakıflar gibi özel hukuk tüzel kişilerinin ise tüketici sıfatını taşıyabileceği konusunda bkz. ATAMER, Yeşim M., “Die autonome Umsetzung der Verbrauchergüterkaufrichtlinie 1999/44/EG in der Türkei, Zugleich ein Beitrag zum Stand des Verbraucherschutzes in der Türkei”, **ZEuP**, 2005, (s. 566-595). Zevkliler/Aydoğdu ise KİT, meslek odaları ve meslek birlikleri ve benzerlerinin de tüketici sayılacağını belirtmektedir. Bkz. ZEVKLİLER/AYDOĞDU, 2004, s. 80; aynı şekilde ZEVKLİLER, Aydın/ÖZEL, Çağlar, **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 92. ÇABRİ ise kamu tüzel kişilerinin, ticari ve mesleki amaçla hareket etmedikleri sürece tüketici olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. ÇABRİ, 2021, s. 146 vd.

¹⁴ ATAMER, 2005, s. 573; ATAMER, Yeşim M./MICKLITZ, Hans W., “Türkisches Verbraucherrecht im Lichte des EG-Rechts”, Hrsg. ATAMER, Yeşim M./HOPT, Klaus J., **Kompabilität des türkischen und europäischen Wirtschaftsrechts**, Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2009, (s. 160-223); OZANOĞLU, 2001, s. 65.

Karma amaç taşıyan işlemler bakımından tüketici sıfatından bahsedilip bahsedilemeyeceği sorusunu cevaplamak çok da kolay olmasa gerekir. Bir görüşe göre baskın olan amaca göre bir belirleme yapılmalıdır (AYDIN, Ramazan, **Die Berücksichtigung des Verbraucherschutzes bei Allgemeinen Geschäftsbedingungen im deutschen und türkischen Recht, Eine rechtsvergleichende Untersuchung**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007, s. 59; OZANOĞLU, 2001, s. 61). Diğer bir görüşe göre ise bu durumda tüketici vasfından bahsedilemez (ASLAN, Yılmaz İ., **Tüketici Hukuku Dersleri**, 5. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015, s. 5)

¹⁵ Dolayısıyla tarafları paralel şekilde hareket eden sözleşmeler (örneğin business to business veya customer to customer sözleşmeler) tüketici işlemi niteliği taşımaz. Tüketici ve müteşebbisin sözleşmeyi kurarken zıt amaçla hareket etmesi gerektiği yönünde bkz. ÇABRİ, 2021, s. 137.

¹⁶ Örneğin bkz. AKİPEK, 2016, s. 58; OZANOĞLU, 2001, s. 66.

kapsamda TKHK m. 3'e göre "d) Hizmet: Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu"; "h) Mal: Alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi malları" ifade eder.

Avukatlık sözleşmesi kavramı ise 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nda (AvK), 02.05.2001 tarihli ve 4667 sayılı Avukatlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile mevzuatımıza girmiştir¹⁷. Ancak bu adlandırmaya karşın kanun koyucu her hangi bir tanımlama yapmamıştır. Öğretide ise avukatlık sözleşmesinin çeşitli tanımlarına rastlamak mümkündür¹⁸. Yapılan tanımlardan çekirdek haliyle şu tanımlama çıkarılabilir: Avukatın, iş sahibine karşı hukuki yardımda bulunmayı yüklediği, buna karşılık iş sahibinin de kural olarak¹⁹ ücret ödeme borcu altına girdiği sözleşmedir. Tanımlar bakımından varılan görüş birliği, avukatlık sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda mevcut değildir²⁰. Bir görüş avukatlık sözleşmesini vekâlet sözleşmesi olarak nitelemekte²¹, diğer bir görüş avukatlık sözleşmesini vekâlet sözleşmesinin özel bir türü olarak değerlendirmekte²² ve farklı bir görüş avukatlık sözleşmesini kendine özgü (sui

¹⁷ Bkz. Avukatlık Kanunu Onbirinci Kısım.

¹⁸ Örneğin Bkz. ADAY, Nejat, **Avukatın Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 18 ("...avukatın belirli bir ücret karşılığında iş sahibine tipik bir avukatlık edimi borçlandığı sözleşmeye avukatlık sözleşmesi denmelidir."); GÜNERGÖK, Özcan, **Avukatlık Sözleşmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 31 ("Avukatlık sözleşmesi, avukatın belli bir hukuki yardımda bulunmayı üstlendiği, taraflarca ücret alınmaması kararlaştırılmadığı sürece, avukatın ücrete hak kazandığı iş görme borcu doğuran sözleşmedir."); AKSU, Raziye, "Avukatlık Sözleşmesinin Unsurları ve Hukuki Niteliği", **TAAD**, Yıl: 2016, Cilt, Sayı: 27, (s. 861-891) ("...avukatlık sözleşmesi, avukat ile iş sahibi arasında, avukatın belli bir hukuki yardımda bulunması karşılığında iş sahibinin kural olarak belli bir meblağı yahut değeri taahhüt ettiği sözleşme şeklinde tanımlanabilir."); İNANÇ, Adnan, "Avukatlık Sözleşmesi", **İstanbul Barosu Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 92, Sayı: 6, (s. 57-74) ("Avukatlık Sözleşmesi, avukat ile iş sahibi arasında yapılan, avukatın hukuki yardımda bulunmayı üstlendiği, iş sahibinin de buna karşılık olarak ücret borcu altına girdiği tam iki tarafa borç yükleyen isimli (tipik) bir sözleşmedir.").

¹⁹ Avukatlık Kanunu m. 164/IV kapsamında baro yönetim kuruluna bildirilmek suretiyle ücretsiz dava alınabilir.

²⁰ Bu konuda bkz. GÜNERGÖK, **2003**, s. 22 vd.; AKSU, **2016**, s. 880 vd.

²¹ Örneğin GÜMÜŞ, Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 4. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2019, s. 459.

²² Örneğin bkz. KOCABAŞ, Gediz, "Avukatlık Sözleşmesinin Haksız Azil Yoluyla Sona Ermesinin Avukatlık Ücretine Etkisi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2009, Cilt: 15, Sayı: 1-2, (s. 279-293); ADAY, **2016**, s. 19 vd.; AKSU, **2016**, s. 885.

generis) bir sözleşme olarak görmektedir²³. Katıldığımız görüşe göre avukatlık sözleşmesi, vekâlet sözleşmesinin özel bir türüdür²⁴. Ancak avukatlık sözleşmesinin vekâlet sözleşmesi veya kendine özgü (sui generis) bir sözleşme olup olmadığı tartışmasının, tüketici sözleşmesi özelliği bakımından bir önemi yoktur²⁵. Zira tüketici işlemi/sözleşmesi tanımında, sözleşme türü bakımından bir sınırlama söz konusu değildir. Diğer yandan kanun hükmünde örnekseyici biçimde sayılan sözleşme türleri dışında kalan sözleşmeler, gerekli unsurları taşıması halinde tüketici sözleşmesi olabileceği gibi, taraflarını tüketici ve müteşebbisin oluşturmadığı örneklendirme konusu “*eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık*” gibi sözleşmeler de pekâlâ tüketici sözleşmesi niteliği taşımayacaktır.

Avukatlık sözleşmesinin, tüketici sözleşmesi niteliğini reddeden yargı kararlarındaki diğer argümanlardan biri de avukatlık hizmetinin, avukatın yargının kurucu unsurlarından savunmayı temsil etmesi nedeni ile “mal veya hizmet piyasalarında” sunulan bir hizmet olmadığıdır. Bu görüşe katılmak, TKHK m. 3/I-d bendinin düzenlemiş olduğu “hizmet” tanımı kapsamında mümkün görünmemektedir. Yukarıda da ifade olunan kanuni tanıma göre hizmet, “*bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu*” oluşturur. Dolayısıyla TKHK anlamında hizmet kavramının kapsamı geniş olup; bu tanımla mal sağlama dışındaki her türlü edim taahhüdü anlatılmaktadır²⁶. Bu çerçevede avukatlık hizmetinin yargılama sürecindeki tartışılmaz

²³ Örneğin bkz. SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral, “Avukat Yükümlülükleri”, **Prof. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan**, İzmir, 1997, (s. 291-308). Yazar, avukatlık sözleşmesini ivazlı bir vekâlet sözleşmesi olarak tanımladıktan sonra, bu sözleşmenin “sui generis” sözleşmelerden olduğunu ifade etmektedir.

²⁴ Zira kendine özgü (sui generis) yapısı olan sözleşmeler kavramı, kısmen veya tamamen kanunun öngördüğü sözleşme türlerinin hiç birine uymayan sözleşmeleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Bkz. TANDOĞAN, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, C. I/1, 3. Bası, Ankara, 1984, s. 12 vd.). Avukatlık sözleşmesi ise kendine münhasır özelliklerinin yanında vekâlet sözleşmesi ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Avukatlık Kanununda hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanununun genel hükümlerine başvurmak gerekmektedir.

²⁵ Karş. YENİOCAK, 2015, s. 40.

²⁶ İNCEOĞLU, M. Murat, “Ayıba Karşı Tekeffül ve Garanti Sorumluluğu”, **Yeni Tüketici Hukuku Konferansı**, (der. M. Murat İnceoğlu), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, (s.153-238); ÇABRİ, 2021, s. 113; AKİPEK, 2016, s. 46.

önemi, avukatlık sözleşmesinin tüketici sözleşmesi olarak nitelenmesi önünde bir engel değildir²⁷.

Diğer yandan, avukatın “sağlayıcı” sıfatı, avukatlık hizmetinin bir kamu hizmeti olması nedeni ile bu kararlarda kabul görmemektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi “sağlayıcı” tanımı bakımından ayırt edici temel özellik ticari veya mesleki amaçla hareket etmektir. Kanuni düzenlemeye karşın (AvK m. 1) avukatlık hizmetinin, kamu hizmeti niteliği öğretide tartışılmaktadır²⁸. Ancak avukat tarafından sunulan hizmetin kamu hizmeti niteliği kabul edildiğinde dahi avukatın sağlayıcı sıfatı reddedilemez²⁹. Zira sağlayıcı sıfatı için gerekli tek ölçüt ilgili faaliyetin ticari amaç güdülerek yapılması değildir. Mesleki bir amaç dâhilinde gerçekleştirilen faaliyetler de bu vasfın varlığını olumsuzlamak için yeterlidir. Avukatlık Kanununun (AvK.) “*Avukatlığın mahiyeti*” başlıklı 1. maddesine uyarınca avukatlık, serbest bir meslektir. Ayrıca hukukumuzda göre kamu tüzel kişilerinin de sağlayıcı olabilmesi, kamusal nitelikli hizmetlerin kapsam dışı bırakılmadığının bir göstergesidir³⁰.

Avukatlık sözleşmesinin, tüketici sözleşmesi niteliği taşıyıp taşımadığı sorusunun son inceleme konusu ise müvekkilin tüketici sıfatıdır. Müvekkilin gerek ticari veya mesleki amaç güdülen gerekse de özel alanına ilişkin konularda tek bir avukattan hukuki yardım alabileceği ve bu sözleşmelerin bir bütün olarak değerlendirilmesinin müvekkilin tüketici sıfatının reddini sonuçlayacağı savunulmaktadır³¹. Ancak amaç teorisini takip eden tüketici hukukumuz kapsamında, tüketici veya müteşebbis sıfatı bakımından belirleyici olan sözleşme ile üstlenilen “rol”dür³². Daha açık ifade ile somut sözleşme özelinde bir tarafın güttüğü amacın ticari veya mesleki sınırlar içinde olmaması durumunda, bu taraf tüketici rolünü taşıırken, aynı kişi başka bir sözleşmede ticari veya

²⁷ Ancak dikkat edilmesi gereken husus, TKHK kapsamında hizmet tanımının ancak ivazlı avukatlık hizmetini kapsamına aldığıdır.

²⁸ Bu konuda bkz. AKSU, **2016**, s. 867 vd.

²⁹ Aynı görüş için bkz. KURŞUN, **2019**, s. 300.

³⁰ Ankara BAM 13.HD., E.2017/615, K. 2017/719, T. 10.07.2017.

³¹ Ankara BAM 4. HD, E.2017/612, K. 2017/528, T. 27.04.2017; Ankara BAM 4. HD, E. 2018/847, K. 2018/1049, T. 18.05.2018.

³² Bu konuda bkz. OZANOĞLU, **2001**, s. 59.

mesleki amaçla hareket ettiğinde müteşebbis olarak nitelenecektir³³. Örneğin gerçek kişi tacir, ticari işletmesi ile ilgili hukuki yardım aldığı bir avukatlık sözleşmesinde tüketici sıfatını kazanamazken, ailesinin kullanımı için bir inşaat şirketinden satın aldığı konut ile ilgili çıkacak bir ihtilafta tüketici sıfatını haizdir. Dolayısıyla somut durum ve sözleşme özelinde kişinin rolü/sıfatı değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda hukuki yardımın kapsadığı konu ve bu konu özelinde müvekkilin güttüğü amaç her bir avukatlık hizmeti/avukatlık sözleşmesi bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir³⁴.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde müvekkilin tüketici sıfatını taşıdığı hallerde³⁵, ivazlı bir avukatlık sözleşmesinin tüketici sözleşmesi olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

II. Avukatlık Sözleşmesinde Haksız Şartlar

A. Genel Olarak

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun “*Tüketici sözleşmelerindeki haksız şartlar*” başlıklı 5. maddesi ile tüketici sözleşmelerinde yer alan “haksız şart³⁶”ların denetimi düzenlenmiştir. Bu düzenleme 93/13/AET sayılı AB Kötüye Kullanılabilir Şartlar Yönergesini hukukumuza aktarmayı amaçlayan 4077 sayılı mülga Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 6’nın yeniden kaleme alınmış halinden

³³ Bu konuda ayrıntılı bir inceleme için bkz. REICHARDT, Vanessa, **Der Verbraucher und seine variable Rolle im Wirtschaftsverkehr**, Duncker & Humblot, Berlin, 2008, s. 207 vd.; DENKINGER, Fleur, **Der Verbraucherbegriff**, De Gruyter, Berlin, 2007, s. 112 vd.

³⁴ Aynı görüş için bkz. KURŞUN, 2019, s. 299 vd.

³⁵ Daha açık ifade ile müvekkilin, ticari ve mesleki sebeplerle değil de, kişisel nedenlerden dolayı hukuki yardıma ihtiyacı olan durumlar bunlardandır. Örneğin boşanma, velayet, nafaka alacakları ve aile hukukuna ilişkin diğer davalar, miras ortaklığının giderilmesi, konut kirasından doğan uyumsuzluklar, isim değişikliği veya yaş düzeltme davaları, tüketici mahkemelerinin görev alanına giren konularda müvekkilin tüketici tarafı oluşturduğu davalar vb. Örnekler için bkz. YENİOCAK, 2015, s. 41.

³⁶ Katıldığımız görüşe göre “haksız şart” kavramı yerine “kötüye kullanılabilir şart” kavramının kullanılması yerinde olacaktır. Bu konuda bkz. ATAMER, Yeşim M., “Genel İşlem Şartları Denetiminde Yeni Açılımlar”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu için Armağan**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, (s. 291-331).

ibarettir. Haksız şartların tespit edilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ise “Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik”³⁷ ile düzenlenmiştir.

Avukatlık sözleşmesinin tüketici sözleşmesi niteliği taşıdığı hallerde, haksız şartların denetimi de dâhil olmak üzere tüketici hukukunun koruma araçları devreye girecektir. Müvekkilin tüketici olduğu sözleşmelerde yer alan ve müvekkille müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilen sözleşme hükümleri TKHK m. 5 ve Haksız Şart Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde değerlendirmeye tabidir. Buna karşın tarafı tüketici olmayan bir avukatlık sözleşmesindeki genel işlem koşulları TBK m. 20 ve devamındaki genel hükümlere göre denetlenecektir. Tüketici sözleşmesi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından TKHK’da hüküm bulunmayan hallerde, aynı şekilde TBK’nın genel hükümleri esas alınacaktır.

B. Haksız Şart Kavramının Avukatlık Sözleşmesi Bakımından Değerlendirilmesi

TKHK m. 5 ve TBK m. 20 vd. hükümlerinin konu bakımından (maddi) uygulama alanlarına yönelik farklılık bulunmaktadır. TBK m. 20/I’ e göre “Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir”. Bu çerçevede genel işlem koşulu kavramının kapsamına giren sözleşme hükümlerinin unsurları, sözleşme kurulmadan önce düzenlenmeleri, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanılmak amacının güdülmesi ve karşı tarafa sunulmalarıdır³⁸. Buna karşın TKHK m. 5 ile düzenlenen haksız şart kavramının merkezi unsuru, bu sözleşme hükümlerinin tüketici ile müzakere edilmemesidir³⁹. Buradan da anlaşılacağı gibi TKHK m. 5 ve TBK m. 20’nin maddi yönden uygulama alanlarının kesiştiği bir nokta olsa da, TKHK m. 5 konu bakımından daha geniş bir koruma

³⁷ R.G. 17.06.2014, S. 29033.

³⁸ Bu konuda bkz. ATAMER, Yeşim M., **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, Beta, İstanbul, 1999, s. 62 vd.

³⁹ Benzer şekilde AB Kötüye Kullanılabilir Şartlar Yönergesine ilişkin değerlendirme için bkz. WOLF, Manfred/LINDACHER, Walter/PFEIFFER, Thomas, **AGB-Recht, Kommentar**, 5. Bası, C.H. Beck, München, 2009, Art. 3 RL N. 23.

sunmaktadır⁴⁰. Bu bağlamda tarafı tüketici olan avukatlık sözleşmelerinde kullanılan hükümlerin, çok sayıda sözleşmede kullanılmak üzere düzenlenmiş olması sözleşmeye müdahalenin bir şartı değildir. Yalnızca bir sözleşmede kullanılmak üzere de düzenlense, tüketici ile müzakere edilmeyen avukatlık sözleşmesi hükümleri haksız şart denetimine tabi olacaktır.

TKHK m. 5 lafzından, Haksız Şartlar Yönetmeliği m. 5 hükmünün kaleme alınış şekline ve kanun gerekçesinden haksız şart tanımı bakımından, “tüketici ile müzakere edilmeme” ve “dürüstlük kuralına aykırı düşecek şekilde tüketici aleyhine dengesizliğe yol açma” unsurlarının birlikte aranması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ancak “dürüstlük kuralına aykırı düşecek şekilde tüketici aleyhine dengesizliğe yol açma” unsuru, ileride de değinileceği gibi yalnızca içerik denetimin devreye girebilmesi bakımından bir koşuldur. Ancak içerik denetimine geçilmezden önce, yürürlük ve yorum denetimleri ile sözleşmenin kapsamı belirlenmelidir. Yürürlük ve yorum denetimi aşamalarında ise sözleşme hükümlerinin dürüstlük kuralına aykırı bir dengesizlik yaratıp yaratmadığı henüz tartışma konusu değildir⁴¹. Bu kapsamda “haksız şart” kavramından, dürüstlük kuralına aykırılık incelemesine girmeksizin tüketici ile müzakere edilmeyen sözleşme hükümleri anlaşılmalıdır⁴². Aksi halde gerek yürürlük gerekse de yorum denetiminin uygulama alanı daralacaktır⁴³.

TKHK m. 5/III, bir sözleşme hükmünün ne zaman müzakere edilmiş sayılıp sayılmayacağı ile ilgili uygulayıcıya yol göstermektedir. Buna göre bir sözleşme hükmü önceden düzenlenmiş ve standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, bu sözleşme hükmünün tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Bu

⁴⁰ Karş. ATAMER, Yeşim M., “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f. 1, (f) ile Karşılaştırmalı Olarak”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu**, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2012, (s. 9-73).

⁴¹ Yürürlük denetiminde henüz taraflar arasındaki dengenin bozulup bozulmadığı inceleme konusu değildir. Bu aşamada yalnızca ilgili sözleşme hükmü, sözleşmenin içeriğine dâhil olmuş mu incelemesi yapılır. Bu nedenle öğretilerde TBK m. 21/I hükmünde yer verilen “karşı tarafın menfaatine aykırı” ifadesi eleştirilmektedir. Bkz. ATAMER, **2012**, GİŞ Sempozyumu, s. 28.

⁴² KÜÇÜKDAĞLI, **2017**, AGB, s. 226. Bu nedenle de TKHK’da, 93/13/AET sayılı AB Yönergesinin İngilizce metnindeki “haksız şartlar” (unfair terms) kavramı yerine Almanca metnindeki “kötüye kullanılabilir şartlar” (missbräuchliche Klauseln) kavramının kullanılması daha yerinde olurdu.

⁴³ a.e.

düzenlemenin kaleme alınış şekli üzerine düşünülmesi gerekse de⁴⁴, kanun koyucunun standart sözleşmelere önem ve özellik atfetmek istediği açıktır. Zira standart sözleşmeler bakımından bir karine öngörülerek, bu sözleşmelerde yer alan hükümlerin müzakere edilmediği kabul edilmektedir. Buna paralel getirilen düzenleme ile ise sözleşmeyi düzenleyen/kullananın, bir standart şartın münferiden müzakere edildiğini iddia etmesi durumunda bunu ispatla yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. TKHK m. 5/III hükmünden müzakere edilmemiş sözleşme hükümlerinin unsurları net olarak çıkarılamamaktadır. Ancak bu hüküm kapsamında gerek standart sözleşmeler gerekse de birel⁴⁵ sözleşmeler bakımından müzakere edilmemiş sözleşme hükümlerinin temel özelliğinin, tüketicinin bu sözleşme hükümlerinin içeriğine etki etme imkânı bulamaması olduğunun kabulü gerekir⁴⁶. Tüketicie bu imkânın verildiğinin kabulü için ise müteşebbisin ciddi anlamda sözleşme şartlarında değişikliğe hazır olduğunu göstermesi veya iletmesi gerekmektedir⁴⁷. Buna ek olarak da tüketicinin, sözleşme hükümlerini anlayabilecek ve değişiklik teklifinde bulunabilecek kabiliyette olması veya konunun uzmanı kişilerden yardım alması aranmaktadır⁴⁸. Ancak bu halde ilgili sözleşme hükmü müzakere edilmiş sayılarak denetim dışında bırakılacaktır. O halde avukatın, tüketici olan

⁴⁴ TKHK m. 5/III “Bir sözleşme şartı önceden hazırlanmış ve standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketicieyle müzakere edilmediği kabul edilir”. AB Kötüye Kullanılabilir Şartlar Yönergesi m. 3/II’de ise “Önceden düzenlenmiş ve bu nedenle tüketicinin, özellikle standart sözleşmede yer alması nedeniyle, içeriğine etki edemediği sözleşme klotlarının, bireysel görüşme konusu edilmediği kabul edilir” denmektedir. 4077 sayılı eTKHK’da da benzer şekilde “Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve özellikle standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketicieyle müzakere edilmediği kabul edilir” ifadesi kullanılmaktaydı. 6502 sayılı TKHK’nın tercih ettiği formülasyonun üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Zira “önceden hazırlanma” unsurunun bağımsız bir unsur olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Bunun altında yatan temel sebep, kanun hükmünden “özellikle” ifadesinin çıkarılmasıdır. Bu düzenlemenin amacı standart sözleşmelere bir özellik atfedilmekse eğer, o halde de standart sözleşmeler doğası gereği zaten önceden hazırlanan sözleşmeler olduğundan gereksiz bir tekrara düşülmüştür. Bu konuda bkz. KÜÇÜKDAĞLI, 2017, AGB, s. 228, dn. 1125.

⁴⁵ Bu kavram ile bir defa kullanılmak amacıyla düzenlenen sözleşmeler anlatılmak istenmektedir. Taraflarca sözleşme hükümlerinin müzakere edilip edilmediği ile ilgili bir değerlendirme bu kavram çerçevesinde yapılmamaktadır. “Bireysel sözleşme” kavramının kullanımı bu nedenle tercih edilmemiştir. Zira bireysel sözleşme kavramından taraflarca fiilen müzakere edilen sözleşmeler anlaşılmaktadır.

⁴⁶ KÜÇÜKDAĞLI, 2017, AGB, s. 228.

⁴⁷ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Birinci Cilt, 5. Basıdan Tıpkı 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 243.

⁴⁸ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, 2014, s. 243

müvekkiline, fiili anlamda sözleşme hükümlerinde değişiklik yapma fırsatını tanımış olması ve müvekkilin de değişiklik yapabilecek bilgi birikimine sahip olması halinde sözleşme hükmü bireysel olarak kararlaştırılmış/müzakere edilmiş sayılacağından denetim dışı kalacaktır. Bu şartların uygulamada istisnai olarak sağlanacağına pekâlâ kabulü gerekir. Bu doğrultuda önceden düzenlenen sözleşme hükümleri arasından müvekkile tercih hakkı veya boş bırakılan kısımları doldurma imkânı sunulması gibi hallerde müvekkile sözleşme hükümlerinin içeriğini değiştirme imkânı fiilen verilmediğinden, bu hükümler denetim kapsamındadır⁴⁹. Ayrıca her sözleşme hükmünün ayrı ayrı müzakere edilmesi gerekmekte, “paket” halinde gerçekleşen bir görüşme, tüketici sözleşmesi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından “müzakere” sayılmamaktadır⁵⁰.

C. Haksız Şartların Yargısal Denetimi Yönünden Avukatlık Sözleşmesi

TKHK, haksız şartların denetimi bakımından tüketici lehine yorum (contra profentem) ve içerik denetimini düzenlemektedir⁵¹. Yukarıda da belirtildiği gibi yürürlük denetimine yönelik düzenleme TKHK’da mevcut değildir. Bunun altında yatan sebebin 93/13/AET sayılı AB Kötüye Kullanılabilir Şartlar Yönergesinde yürürlük denetimine yönelik özel koşullara yer verilmeyişi bulunabilir. Ancak ilgili AB Yönergesinde, bu konunun açıkça düzenlenmeyişi konunun önemsizliğinden kaynaklanmasa gerekir⁵². Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri (Principles of European Contract Law; PECL) m. 2:104 ve Ortak Referans Çerçevesi Taslağı (Draft Common Frame of Reference, DCFR)

⁴⁹ a.e.

⁵⁰ a.e. Haksız Şartlar Yönergesi m. 5/III’de “Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasını engellemez” demek suretiyle standart sözleşmeler bakımından bu duruma açık düzenleme getirilmiştir.

⁵¹ Genel hükümler kapsamında ise genel işlem koşullarının yargısal denetimine yönelik üç tür denetim (yürürlük denetimi, yorum denetimi ve içerik denetimi) kabul edilmektedir. Örneğin bkz. ATAMER, 1999, GİŞ, s 81 vd.

⁵² Aksi görüş için bkz. ATAMER, 2012, GİŞ Sempozyumu, s. 34. Atamer, TBK m. 21’in ayrıntılı düzenlemesini, kanun koyucunun yürürlük denetimine gereksiz bir önem atfettiği düşüncesi ile eleştirmektedir. Yazara göre AB Yönergesi dahi yürürlük denetimine yönelik düzenleme içermemektedir. Ayrıca yazar, içerik denetimini düzenleyen hukuk sistemlerinde yürürlük denetiminin tali nitelikte olduğunu savunmaktadır.

m. II.-9:103 gibi AB özel hukuku uyumlaştırma/birleştirme sürecine yönelik metinlerin tamamında yürürlük denetimine yer verilmiştir. Yönergedeki boşluk önemli bir eksiklik olarak nitelenebilse de⁵³, ulusal hukukların bu boşluğu doldurması önünde bir engel yoktur. Pozitif hukukumuz bakımından, tüketici sözleşmelerinde yer alan genel işlem koşulları (başka bir ifadeyle standart sözleşmelerdeki haksız şartlar) TBK m. 21/I kapsamında yürürlük denetimine tabidir. Ancak genel işlem koşulu niteliği taşımayan haksız şartlar, başka bir ifade ile çok sayıda sözleşmede kullanılmak amacı güdülmeksizin birel (tekil) sözleşmelerde yer alan ve fakat fiilen tüketici ile müzakere edilmeyen sözleşme hükümleri TBK m. 21/I kapsamında denetlenemeyecektir. Olması gereken hukuk bakımından ise TKHK m. 5 hükmüne yürürlük denetimine ilişkin özel şartların eklenmesi yerinde olacaktır. Tüm bunlardan sonuçla TBK m. 21/I uyarınca avukat, müvekkiline sunduğu genel işlem koşullarının varlığı hakkında müvekkilini açıkça uymalı ve bu koşulların içeriğini öğrenme imkânını müvekkiline tanımış olmalıdır. Ayrıca müvekkilin de bu koşulları kabul etmesi gerekmektedir. Aksi halde ilgili genel işlem koşulu sözleşmeye dâhil edilmemiş sayılacaktır. Birel (tekil) avukatlık sözleşmeleri bakımından ise avukatın böyle bir yükümlülüğü olan hukukumuz bakımından yoktur.

TKHK m. 5/IV ikinci cümlesi kapsamında, tüketici sözleşmesi niteliğindeki bir avukatlık sözleşmesinde yer alan bir hükmün açık ve anlaşılır olmaması veya birden çok anlama gelmesi hâlinde; bu hükmün, tüketicinin lehine yorumlanması gerekmektedir. TBK m. 23, bu hükme paralel bir düzenleme içerdiğinden tüketici sözleşmesi niteliği olmayan ve fakat genel işlem koşulu içeren avukatlık sözleşmeleri de benzer şekilde yorumlanacaktır.

Haksız şartlara karşı esaslı koruma ise içerik denetimi yolu ile mümkündür. Zira böylece hâkime, sözleşme içeriğine müdahale imkânı verilmektedir. Tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartları içerik denetimine tabi ve dolayısıyla kesin/kısmi hükümsüzdür. Haksız Şartlar Yönetmeliği ekinde yer verilen haksız şartlar listesinde, ne türden sözleşme şartlarının haksız şart olarak niteleneceği

⁵³ Bu durum öğretide büyük bir boşluk olarak nitelenmektedir. Bu konuda bkz. GRUNDMANN, Stefan, *EU-Schuldvertragsrecht*, De Gruyter, Berlin, 1999, 2.10 N. 42.

kural olarak belirlenmiştir⁵⁴. Bunların yanında öğretide iki aşamalı bir değerlendirme yöntemi ile bir sözleşme şartının dürüstlük kuralına aykırılığına karar verilmesi önerilmektedir⁵⁵. Verilen bu genel bilgiler kapsamında tüketici sözleşmesi niteliğindeki bir avukatlık sözleşmesinin içeriği değerlendirilirken her sözleşme hükmü/şartı özelinde bir değerlendirme yapılması gerekir. Bu çerçevede ilgili sözleşme hükmü öncelikle haksız şart listesi kapsamında incelenmelidir. Eğer bu listede yer verilen şartlardan değilse, ilk aşamada ilgili sözleşme hükmünün, tüketicinin aleyhine bir hukuki duruma neden olup olmadığına, mevcut kanuni düzenlemeler, sözleşmenin niteliği ve şeffaflık prensibi (açık ve anlaşılabilir kaleme alınıp alınmadığı)⁵⁶ kapsamında karar verilmelidir. Daha sonrasında ise tarafların hak ve yükümlülükleri arasında ortaya çıkan dengesizliğin önemli düzeyde olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu aşamada ise dikkate alınacak hususlar i. sözleşme konusu olan mal veya hizmetin niteliği, ii. sözleşmenin kuruluşunda var olan şartlar, iii. sözleşmenin diğer hüküm veya haksız şartın ilgili olduğu diğer bir sözleşmenin hükümleri ve iv. sözleşmenin kuruluş anıdır. Bu değerlendirmeler neticesinde sözleşme hükmü, dürüstlük kuralına aykırı sayılarak geçersiz kılınır⁵⁷. Ancak

⁵⁴ Bu listedeki şartlar sınırlı sayı prensibince düzenlenmemiş olup; örnek niteliğindedir. Haksız Şartlar Yönetmeliği ekindeki liste gibi kloz listelerini nitelik olarak “gri liste” ve “kara liste” olarak sınıflandırmak mümkündür. Gri listeler hâkime takdir alanı bırakırken, kara liste olarak anılan listeler hâkime takdir alanı bırakmaksızın ilgili sözleşme şartının doğrudan geçersizliğini sonuçlar. TKHK m. 5/IX lafzı ve gerekçesi dikkate alındığında kanun koyucunun “kara liste” öngörmek istediği sonucuna varılabilir. Ancak “orantısız şekilde”, “ölçüsüz şekilde” gibi ifadelerin geçtiği bazı liste hükümlerinin hâkime takdir alanı bıraktığı açıktır.

⁵⁵ Örneğin bkz. AYDIN, 2007, s. 117 vd.; AKDAG-GÜNEY, Necla, “Die Umsetzung der Verbraucherschutzrichtlinien in der Türkei am Beispiel der missbräuchlichen Klauseln”, *ZEuP*, 2009, (s.109-137); ATAMER, 1999, GİŞ, s. 203.

⁵⁶ TKHK’da, yazılı olarak düzenlenmesi şartı getirilen tüketici sözleşmesi hükümlerinin açık ve anlaşılabilir kaleme alınmış olması, yani şeffaf düzenlenmesi genel bir ilke olarak kabul edilmenin yanında, aksi bir uygulamanın şekil şartı öngörülmemiş fakat yazılı düzenlenmiş bulunan sözleşmeler bakımından nasıl değerlendirileceği ve bunun hukuki yaptırımı belirsizdir. Ancak TKHK m. 5/IV ve VII yorumlandığında, haksız şartların denetimi bakımından yazılı sözleşme şartlarının açık ve anlaşılabilir düzenlenmesi gereğinin üç denetim aşamasında da dikkate alınabilir bir unsur olduğu sonucuna varılabilir. Dolayısıyla uygulanan denetim türü hangisi ise buna paralel hukuki sonuç doğacaktır. İçerik denetimi bakımından ise açık ve anlaşılabilir kaleme alınmayan sözleşme hükmünün doğrudan kesin hükümsüzlüğü sonuçladığına kanaatimizce karar verilemez. Ancak bu unsur, şartın dürüstlük kuralına aykırılık incelemesinde yukarıda belirtilen aşamada dikkate alınmalıdır.

⁵⁷ Dürüstlük kural(lar)ının denetim sırasındaki rolü ve diğer unsurlarla arasındaki ilişki bakımından açık sorular bulunmaktadır. Bu konuda örneğin bkz. BÜYÜKSAGIŞ, Erdem, “İçerik Denetiminin Müzakere Edilmemiş Sözleşme Hükümleriyle Sınırlanması Üzerine: Mostaza Claro’nun Düşündürdükleri”, *Prof. Dr. Aydın ZEVLİLER’e Armağan*, İzmir, 2013, (s. 675-711). Kanaatimizce dürüstlük kural(lar)ı çok yönlü

açık ve anlaşılır bir dille yazılmış olması kaydıyla, hem sözleşmeden doğan asli edim yükümlülükleri arasındaki hem de mal veya hizmetin piyasa değeri ile sözleşmede belirlenen fiyatı arasındaki dengeye ilişkin bir değerlendirme yapılamaz. Dolayısıyla avukatlık ücretine ilişkin bir sözleşme hükmü, tüketici ile müzakere edilmese de denetim dışıdır⁵⁸.

III. Avukatlık Sözleşmesinde Ayıplı Hizmet

A. Genel Olarak

Tüketici işlemi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından bir diğer önemli hukuki sonuç; TKHK m. 13 vd. hükümlerinin uygulama bulmasıdır⁵⁹. Ancak öğretilerde aksi sonuca götürecek bir görüşün mevcudiyetini ifade etmek gerekir. Bu görüş, TKHK m. 13 vd. hükümlerinin vekâlet sözleşmesi gibi sonuç sorumluluğunun bulunmadığı sözleşmelerin yapısına uygun olmadığını savunmaktadır⁶⁰. Zira ayıplı hizmetin ancak doğrudan veya dolaylı olarak bir malla ilgili olduğu hallerde ortaya çıktığı düşünülmektedir⁶¹. Dolayısıyla avukatlık sözleşmesinin vekâlet sözleşmesi niteliğinde veya vekâlet sözleşmesinin özel bir türü olduğunun kabulü halinde TKHK m. 13 vd. hükümlerinin bu görüş doğrultusunda uygulanmayacağı ifade edilebilir. Ancak TKHK'nın ayıplı hizmet hükümlerinin uygulama alanı bakımından özel bir sınırlama öngörülmemiştir. Ayrıca Kanunun kapsamını belirleyen 2. maddesinde de, bu Kanunun

işlevi sebebi (boşluk doldurma ihlalin derecesinin tespiti ve düzeltici işlevi) ile içerik denetiminin bütününe etkilidir.

⁵⁸ Ancak somut olayda aşırı yararlanma (gabin) unsurlarının bulunması durumunda sözleşmenin avukatlık ücretine yönelik kısmı geçersiz kılınabilir. Bkz. Yargıtay 13. HD. E. 2009/15185, K. 2010/5016.

⁵⁹ HAVUTÇU, Ayşe, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun’un Kapsamı”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Özel Sayı: 8-9, (s. 8-19); KEÇECİOĞLU, Burak, “Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hukukunun Uygulanması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cevdet Yavuz’a Armağan, (s. 1649-1678).

⁶⁰ Bu konuda bkz. MAKARACI BAŞAK, Aslı, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Gereğince Ayıplı Hizmet Hükümlerinin Uygulama Alanı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 145-146, 2016, (s. 507-537); BAŞ SÜZEL, Ece, “Tüketici Hukukunda İş Görme (Hizmet) Sözleşmelerinde Ayıplı İfa”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 24, Sayı: 2, (s. 966-998).

⁶¹ a.e.

her türlü tüketici işlemini kapsadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla TKHK m. 13 vd. hükümlerinin tüketici sözleşmesi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından uygulanacağına kabulü gerekir.

B. Avukatlık Sözleşmesinde Ayıplı Hizmet ve Seçimlik Hakların Kullanımı

TKHK m. 13 ayıplı hizmet tanımına yer vermektedir. TKHK m. 14’de ise sağlayıcıya, hizmeti sözleşmeye uygun olarak ifa etme yükümlülüğü yüklenmiştir. Ayrıca TKHK, ayıplı hizmetten sorumluluk konusunda ayıbın varlığı dışında bir şarta yer vermemiştir. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde sağlayıcının ayıplı hizmetten sorumluluğunun üç halde ortaya çıktığı görülür. Bunlar; hizmetin sözleşmede kararlaştırılan sürede başlamaması (veya tamamlanmaması⁶²), hizmetin kararlaştırılan nitelikleri taşımaması (sübjektif ayıp), hizmetteki lüzumlu niteliklerin eksikliğidir (objektif ayıp). Buradan da anlaşılacağı gibi TKHK bakış açısıyla ayıplı ifa kavramı, kötü ifa⁶³ kavramından fazlasıdır. Bu nedenle, tüketici işlemleri bakımından ayıplı ifa kavramı, sözleşmeye aykırı ifa kavramı ile eş anlamlı değerlendirilmekte⁶⁴ ve tüketici işlemleri bakımından bu kavramın aliud ifa, eksik ifa, geç ifa (temerrüt)⁶⁵ kavramlarını

⁶² AKÇAAL, Mehmet/UYUMAZ, Alper, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 4, Sayı: 2, (s. 241-276).

⁶³ Kötü ifa, ifa edilen edimin nitelik bakımından borçlanılan edimde bulunması gereken özellikleri taşımamasıdır. Bu çerçevede “dar anlamda gereği gibi ifa etmeme” kavramının karşılığını oluşturur. Diğer yandan “geniş anlamda gereği gibi ifa etmeme”, ifa edilen edimin, yer ve zaman, miktar ve nitelik unsurlarından birinin borçlanılan edime uygun düşmemesidir. Bu konuda bkz. **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 1173 vd.

⁶⁴ Aydoğdu, her ne kadar hukukumuzda ayıplı ifa, eksik ifa, aliud ifa ve geç ifanın tek bir çatı altında toplandığı CISG sisteminin benimsenmiş olmasını tartışmaya açık bir konu olarak değerlendirir de; 1999/44 sayılı Yönergenin de aynı sistemi benimsemesi ve AB hukuku ile uyum çerçevesinde benzer kavramların hukukumuzda da kullanılmasını kabul etmiştir. Bu konuda bkz. AYDOĞDU, Murat, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 15, Sayı: 2, (s. 1-62); karş. MAKARACI BAŞAK, **2016**, s. 519 vd.

Olması gereken hukuk bakımından ayıp kavramı yerine sözleşmeye aykırılık üst başlığının kullanımı önerilmiştir bkz. AYDOĞDU, **2013**, 48 vd.; karş. MAKARACI BAŞAK, **2016**, s. 534.

⁶⁵ Temerrütün, ayıp kavramına dahil edilmesi eleştirilmektedir. Bu konuda bkz. İNCEOĞLU, **2015**, s. 161 vd.

da kapsamına aldığı kabul edilmektedir⁶⁶. Ancak kusurlu ifa imkânsızlığının bu kapsamda olmadığına altı çizilmelidir⁶⁷.

Bu anlatılanlar kapsamında avukat, tüketici olan müvekkiline karşı, avukatlık hizmetinin sözleşmede belirlenen süre içerisinde başlamamasından veya bu hizmetin kararlaştırılmış olan veya objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşımamasından; yani ayıplı hizmetten sorumludur. Bu durumda tüketici olan müvekkil, TKHK m. 15 çerçevesinde seçimlik haklardan avukatlık sözleşmesinin doğasına uygun düştüğü ölçüde faydalanabilecek ve genel hükümlere (TBK m. 112) göre tazminat isteyebilecektir.

Avukatlık hizmetinin objektif olarak sahip olması gereken özelliklerinin üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bu özelliklerin çerçevesini, Avukatlık Kanunu, Avukatlık meslek kuralları⁶⁸ ve TBK'nın vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri belirlemektedir⁶⁹. Avukatın sözleşme ile üstlendiği edimi gereği gibi ifa etmiş sayılması için avukatın bu işi özenle görmesi, sadakatle (doğrulukla) yürütmesi ve aydınlatma yükümlülüğüne uygun davranması gerekir⁷⁰.

Avukatın özen yükümlülüğünün kapsamı ve somut görünüşleri bakımından çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar avukatın özen yükümlülüğünü, diğer tüm yan borçlarını kapsayan üst bir kavram olarak ele alırken⁷¹, bir grup yazar ise bu

⁶⁶ AYDOĞDU, s. 34 vd.; MAKARACI BAŞAK, **2016**, s. 520 vd. ; aksi görüş için bkz. CUMALIOĞLU, Emre, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Satıcının Ayıplı Maldan Sorumluluğunun Şartları, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Özel Sayı, (s. 20-29).

⁶⁷ MAKARACI BAŞAK, **2016**, s. 520 vd.

⁶⁸ Türkiye Barolar Birliği (TBB) Meslek Kuralları, TBB'nin 8-9 Ocak 1971 tarihli IV. Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 26 Ocak 1971 tarihli TBB Bülteni'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶⁹ Karş. GÜNERGÖK, **2003**, s. 161 dn. 1.

⁷⁰ Karş. ADAY, **2016**, s. 349 vd.

Avukatlık Kanunu m. 34'e göre "Avukatlar, yükledikleri görevleri bu görevin kutsallığına yakışır bir şekilde özen, doğruluk ve onur içinde yerine getirmek ve avukatlık unvanının gerektirdiği saygı ve güvene uygun biçimde davranmak ve Türkiye Barolar Birliğince belirlenen meslek kurallarına uymakla yükümlüdürler".

⁷¹KEÇECİOĞLU, Burak, "Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hukukunun Uygulanması", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cevdet Yavuz'a Armağan, Yıl: 2016, Cilt: 22, Sayı: 3, (s. 1649-1678); karş. BAŞPINAR, Veysel, "Avukatın Özen Borcu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2008, Cilt: XII, Sayı: 1-2, (s. 39-62).

yükümlülükleri bağımsız biçimde incelemektedir⁷². Yukarıda da ifade edildiği gibi avukatın temel (yan) yükümlülüklerini, özen yükümlülüğü, sadakat (doğruluk) yükümlülüğü ve aydınlatma yükümlülüğü olarak sınıflandırmak uygun olacaktır⁷³.

Avukatlık Kanunu'nun 34. maddesinde avukatın üstlendiği işi özenle görme yükümlülüğü özel olarak düzenlenmiştir. Bu hükme göre avukatlar *görevin kutsallığına yakışır bir özenle* yüklendikleri işi ifa etmelidir. Buradan da çıkarılabileceği gibi avukat bakımından “özen” kavramı objektif kıstaslara bağlıdır⁷⁴. Aynı zamanda ağırlaştırılmıştır⁷⁵. Zira kamu hizmeti niteliğindeki⁷⁶, ancak özel bir resmi belgeyle icra edilebilen avukatlık mesleğinin özenle yerine getirilmemesi yalnızca hukuki sorumluluk doğurmamakta, aynı zamanda disiplin sorumluluğu da doğurmaktadır⁷⁷. Özen borcundan kaynaklı yükümlülükler ise gerekli mesleki bilgi donanımına sahip olma, dava takibinde ve büro organizasyonunda özen, talimatlara uygun davranma yükümlülükleridir⁷⁸. Bu kapsamda avukat, mevzuatı bilmeli, öğretilerdeki görüşleri ve yüksek mahkeme kararlarını takip etmelidir⁷⁹. Bilgi birikimini aşan işleri üstlenmemelidir⁸⁰. Ayrıca avukat, dava açmadan önce usuli gereklilikleri yerine getirmeli⁸¹ ve sürelerle riayet etmelidir⁸². Bu kapsamda “*avukatın zamanaşımı süresi dolduktan sonra dava açması, avukatın cevap*

⁷² SUNGURTEKİN ÖZKAN, **1997**, s. 292 vd.; BAYDAR HALİÇ, **2020**, s. 31 vd.

⁷³ Bazı yazarlar avukatın en temel yükümlülüklerini, özen ve sadakat yükümlülüğü olarak değerlendirmektedir. Örneğin bkz. İNANÇ, **2018**, s. 63; GÜNERGÖK, **2003**, s. 47 vd.

⁷⁴ BAŞPINAR, **2008**, s. 51.

⁷⁵ BAŞPINAR, **2008**, s. 52.

⁷⁶ Bu konudaki tartışma için bkz. AKSU, **2016**, s. 867 vd.

⁷⁷ Avukatlık Kanunu m. 134'e göre “*Avukatlık onuruna, düzen ve gelenekleri ile meslek kurallarına uymayan eylem ve davranışlarda bulunanlarla, mesleki çalışmada görevlerini yapmayan veya görevinin gerektirdiği dürüstlüğe uygun şekilde davranmayanlar hakkında bu Kanunda yazılı disiplin cezaları uygulanır*”.

⁷⁸ Karş. ADAY, **2016**, s. 406 vd. Yazar, avukatın talimatla bağlılığını özen yükümlülüğünden bağımsız bir yükümlülük olarak ele almaktadır. Bkz. ADAY, **2016**, s. 433.

⁷⁹ BAŞPINAR, s. 52 vd.

⁸⁰ Avukat Meslek Kuralları (Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları) m. 38/II “*Avukat, zamanının ve yeteneklerinin erişemediği bir işi kabul etmez*”.

⁸¹ BAŞPINAR, **2008**, s. 53.

⁸² GÜNERGÖK, **2003**, s. 69 vd.

süresi geçtikten sonra zamanaşımı itirazında bulunması, zamanaşımı savunmasında bulunmaması, vekalet verenin aksi yönde talimatı bulunmamasına rağmen aleyhe kararı temyiz etmemesi, temyiz süresini kaçırmaması veya temyiz süresi geçtikten sonra temyiz yoluna başvurması, fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmaması, dava dilekçesinde faiz istememesi”⁸³ uygulamada avukatlık sözleşmeleri bakımından rastlanan özen yükümlülüğü ihlallerindedir. Bu bağlamda avukatın, işi özenle ifa edebilmesine olanak sağlayacak bir büro düzenine sahip olması gerekir⁸⁴. Diğer yandan sözleşmenin niteliği gereği avukat kural olarak müvekkilin talimatları ile bağlıdır⁸⁵.

Avukatın işini sadakatle görme yükümlülüğü kapsamında ise sır saklama, çatışan menfaatleri temsilden kaçınma, hesap verme, vekâleti uygun olmayan zamanda sona erdirmeme ve edimi şahsen ifa yükümlülükleri bulunmaktadır⁸⁶.

Avukatın aydınlatma yükümlülüğü ise bazı yazarlarca özen yükümlülüğünün kapsamı dâhilinde ele alınmaktadır⁸⁷. Aydınlatma yükümlülüğü ve özen yükümlülüğünün ortak noktası, bu yükümlülüklerin temellerini dürüstlük kuralından almalarıdır⁸⁸. Bu ortak nokta ve aralarındaki sıkı ilişkiye karşın aydınlatma yükümlülüğünün, özellikle tüketici sözleşmesi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından bağımsız bir karaktere sahip olduğu kabul edilmelidir⁸⁹. Zira aydınlatma yükümlülüğünün tüketici hukuku bakımından önemi, TKHK’nın çeşitli hükümlerinden çıkarılabilmektedir⁹⁰.

⁸³ Örnekler için bkz. GÜMÜŞ, 2019, s. 459.

⁸⁴ ADAY, 2016, s. 430 vd.

⁸⁵ Bu konuda bkz. ADAY, 2016, s. 433 vd.

⁸⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ADAY, 2016, s. 366 vd.

⁸⁷ Örneğin bkz. BAŞPINAR, 2008, s. 54; GÜNERGÖK, 2003, s. 60.

⁸⁸ Avukatlık sözleşmeleri güven ilişkisine dayalıdır. Bu kapsamda hem özen hem de aydınlatma yükümlülüklerinin kaynağı TMK m. 2’dir. Aydınlatma yükümlülüğünün kaynağının TMK m. 2 olduğu yönünde bkz. ADAY, 2016, s. 351; KÖSE, Yasin, “Avukatın Aydınlatma Yükümlülüğü”, TAAD, Yıl: 2021, Cilt, Sayı: 45, (s. 29-52). Özen yükümlülüğünün, TMK m. 2’nin vekâlet sözleşmeleri alanında bir yansıması olduğu yönünde bkz. BAŞPINAR, 2008, s. 42.

⁸⁹ Genel olarak avukatlık sözleşmeleri bakımından aydınlatma yükümlülüğünün özen yükümlülüğüne dâhil olmadığı görüşü için bkz. KÖSE, 2021, s. 34 vd.

⁹⁰ TKHK m. 1’e göre, bu Kanunun amaçlarından birisi “tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak”tır. Ayrıca Kanunun temel ilkeleri arasında TKHK’da yazılı olarak düzenlenmesi aranan sözleşmeler ile bilgilendirmelerin en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir

Bilindiği gibi TKHK ile AB normlarına uyum sağlanmak amaçlanmıştır⁹¹. AB sözleşmeler hukuku çerçevesinde ise sözleşme öncesi ve sözleşmesel bilgilendirme/aydınlatma yükümlülükleri tüketiciyi korumayı hedefleyen bağımsız koruma araçlarıdır⁹². Aydınlatma ve bilgilendirme yükümlülüklerinin kavramsal olarak birbirinin yerine kullanıldığı olmaktadır⁹³. Belirtmek gerekir ki, tüketiciyi aydınlatma yükümlülüğünün kapsamı salt bilgi akışının sağlanması değil, aynı zamanda nitelik olarak tüketicinin kullanabileceği yapılandırılmış, verimli bilgilerin aktarılmasını ifade eder⁹⁴. Çeşitli sözleşme türleri veya sözleşme akdetme yöntemleri bakımından getirilen aydınlatma yükümlülükleri ile sözleşmenin karşı tarafının hukuki konumu ile ilgili karar verme sürecine katkı sağlanmak istenmektedir⁹⁵. Avukatlık sözleşmesi çerçevesinde ise bu yükümlülük ile müvekkilin başvurulacak hukuki yola ilişkin vereceği karar desteklenmektedir⁹⁶. Genel olarak avukat ve müvekkil arasında işin niteliği gereği bilgi asimetrisi mevcuttur⁹⁷. Zira avukatlık hizmetlerinin sağlanabilmesi uzmanlık gerektirmektedir. Fakat sözleşme taraflarının bilgi düzeyindeki bu farklılık tüketiciler açısından derinleşmektedir. Bu bakımdan tüketici olan müvekkiline karşı avukatın aydınlatma yükümlülüğünün genişlediğinin kabulü yerinde olacaktır⁹⁸. Nitekim öğretilerde

şekilde düzenlenmesi ve bunların tüketiciye teslimi şartı yer almaktadır. TKHK'nın beşinci kısmının başlığı ise "Tüketicinin Bilgilendirilmesi ve Menfaatlerinin Korunması"dır.

⁹¹ Bkz. 6502 sayılı TKHK Gerekçesi s. 5 vd.

⁹² Bu konuda bkz. KLINCK, Fabian/RIESENHUBER, Karl, **Verbraucherleitbilder**, De Gruyter, Berlin/Boston, 2015, s. 4 ve 5; GRUNDMANN, Stefan, "Privatautonomie im Binnenmarkt – Informationsregeln als Instrument", **JZ**, 2000, (s. 1133-1143). Bilgilendirme yükümlülüklerinin AB sözleşmeler hukukundaki anlam ve önemi için bkz. KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül, "Avrupa Birliği, Alman, Türk Hukuklarında Tüketici Modelleri", **TAÜ-HFD**, Yıl: 2020, Cilt: 2, Sayı: 2, (s. 145-178).

⁹³ Karş. KÖSE, **2021**, s. 38.

⁹⁴ ADAY, **2016**, s. 350.

⁹⁵ AB sözleşme hukuku çerçevesinde bilgilendirme/aydınlatma yükümlülüklerinin şeffaflık (saydamlık) ilkesinin bir görünümü olduğu kabul edilmektedir. Örneğin bkz. HEIDERHOFF, Bettina, **Europäisches Privatrecht**, C.F. Müller, Heidelberg, 2012, s. 102 vd.

⁹⁶ BAYDAR HALİÇ, Özge, **Avukatın Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 44.

⁹⁷ ADAY, **2016**, s. 349. Yazara göre avukatın aydınlatma yükümlülüğü temelini, avukata uzman sıfatıyla başvurulması ve bu nedenle bilgi ve hüküm verme bakımından iş sahibine göre daha ayrıcalıklı bir konumda bulunmasından alır.

⁹⁸ Karş. ADAY, **2016**, s. 360. Yazar iş sahibinin konu hakkında herhangi bir iş sahibine göre daha bilgili ve uzman olması durumunda avukatın "ayrıntılı" bir aydınlatma yükümlülüğü olmadığını ifade etmektedir.

avukatın aydınlatma yükümlülüğünün ölçüsünün müvekkilin bilgi ve tecrübe düzeyine göre belirleneceği ifade edilmektedir⁹⁹. Avukat, başvurulabilecek hukuki yol, seçilecek yolun başarı şansı ve riskleri, doğabilecek masraflar, adli yardım imkânları konularında müvekkilini aydınlatmalıdır¹⁰⁰. Müvekkilin hukuki sorununu davadan başka bir yolla çözme imkânı varsa (ör: arabuluculuk, uzlaştırma, tahkim gibi) bu konuda da ona bilgi vermelidir. Sözleşme sırasında ise başlangıçtaki durumun değişmesi halinde müvekkil bu konuda aydınlatılmalıdır¹⁰¹.

Yukarıda anlatılan yükümlülükler aykırı davranan avukatın tüketici niteliğindeki müvekkiline sağladığı hizmet objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşımadığından ayıplıdır. Bu kapsamda tüketici olan müvekkil, TKHK m. 15 çerçevesinde seçimlik haklardan faydalanabilecektir. Müvekkilin kullanabileceği seçimlik haklar, hizmetin yeniden görülmesi, ayıp oranında bedelden indirim ve sözleşmeden dönmedir (azildir¹⁰²)¹⁰³. Bu seçimlik hakların birinin yanında TBK'ya göre tazminat da istenebilecektir. Oysa genel hükümlere tabi bir avukatlık sözleşmesinde bu yükümlülükler aykırı davranmanın sonuçları, aynen ifa, azil ve tazminattır¹⁰⁴. Tüketici sözleşmesi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri ile diğer avukatlık sözleşmeleri arasında bu kapsamdaki fark tüketici olan müvekkilin ayıp oranında bedelden indirim isteyebilmesidir. Bu hakkın kullanımı halinde avukatlık sözleşmesi son bulmayacak, fakat sağlanan avukatlık hizmetinin bedeli ayıpla orantılı şekilde indirilecektir. İndirilecek miktarın belirlenmesi konusunda nispi yöntemin kullanılması kabul

⁹⁹ SUNGURTEKİN ÖZKAN, **1997**, s. 292; GÜNERGÖK, **2003**, dn. 94; BAYDAR HALİÇ, **2020**, s. 44.

¹⁰⁰ ADAY, **2016**, s. 354 vd.

¹⁰¹ ADAY, **2016**, s. 355.

¹⁰² Ani edimli borç ilişkisi niteliğindeki avukatlık sözleşmeleri bakımından, azil hakkı, sözleşmeden dönme; sürekli borç ilişkisinin varlığı halinde ise sözleşmenin feshi olarak anlaşılmalıdır. Bu konuda bkz. KOCABAŞ, **2009**, s. 283.

¹⁰³ TKHK m. 15 çerçevesinde başvurulabilecek diğer seçimlik hak ortaya çıkan eserin ücretsiz onarılmasıdır. Ancak bu hak doğrudan ve dolaylı olarak bir malın teslimine yönelik olduğundan avukatlık sözleşmesinin niteliği ile bağdaşmamaktadır. Avukatlık sözleşmesi gibi bir malla ilgili olmayan sözleşmelerde onarım isteme ve hizmetin yeniden görülmesi aynı sonucu doğuracağından, aralarında pratik bir fark da yoktur. Bu konuda bkz. MAKARACI BAŞAK, **2016**, s. 529. Aksi görüş için KEÇECİOĞLU, **2016**, s. 1665. Yazara göre bu hak avukatlık sözleşmesi bakımından “ayıbın ücretsiz giderimi” olarak yorumlanmalıdır.

¹⁰⁴ BAŞPINAR, **2008**, s. 58.

edilmektedir¹⁰⁵. Buna göre, hizmetin ayıplı ve ayıpsız değeri arasındaki oran, hizmet bedeline uygulanarak ödenecek bedel bulunmaktadır¹⁰⁶.

IV.Mesafeli Kurulan Avukatlık Sözleşmesinde Bilgilendirme Yükümlülüğü ve Cayma Hakkı

A. Genel Olarak

Tüketici, her geçen gün gelişen ve değişen piyasada çeşitli sözleşme akdetme yöntemleri ile karşılaşmaktadır. Bu yöntemler bir yandan tüketicinin mala/hizmete kolay ve hızlı erişimini sağlamakta, ancak diğer yandan bazı rizikolar barındırmaktadır. Bu sözleşme akdetme yöntemlerinden birisi de mesafeli sözleşmelerdir. Zira uzaktan iletişim araçları kullanılarak kurulan bu sözleşmelerde satıcı veya sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla tüketici, uzun süre düşünmeden, sözleşmeye ve edime ilişkin ayrıntılar hakkında yeterli bilgi sahibi olmadan ve piyasada sunulan aynı türden mal veya hizmete ilişkin sözleşme koşulları ile karşılaştırma yapmadan bu sözleşmeleri kurduğundan bunlara karşı korunma ihtiyacı bulunmaktadır¹⁰⁷. Bu çerçevede 25/10/2011 tarihli Tüketici Haklarına İlişkin 2011/83/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesine de uyumlu olarak tüketici, mesafeli sözleşmelere karşı -sözleşme öncesinde- bilgilendirilmek ve cayma hakkı tanınmak suretiyle korunmaktadır.

Mesafeli sözleşmeler, ifade edildiği gibi bir sözleşme akdetme yönteminin ürünüdürler¹⁰⁸. Dolayısıyla çeşitli sözleşme türleri bakımından gündeme gelme ihtimalleri bulunmaktadır. Bu sebeple önce genel olarak mesafeli sözleşmelerden

¹⁰⁵ Aydoğdu, indirim miktarının belirlenmesinde hâkimin, uygulama ve öğretide ifade edilen üç yöntemden (mutlak yöntem, nisbi yöntem, tazminat yöntemi) birini seçebileceğini belirtmiştir. Bunun yanında öğretideki baskın görüş ve Yargıtay uygulamasının nisbi yöntemi tercih ettiği ifade edilmektedir. Bkz. AYDOĞDU, Murat, **Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, ed. Hakan TOKBAŞ/Özlem TÜZÜNER, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 285.

¹⁰⁶ AYDOĞDU, **2016**, Milli Şerh, s. 367.

¹⁰⁷ Kanun gerekçesi s. 39.

¹⁰⁸ GEZDER, Ümit, “Mesafeli Sözleşmeler”, **Yeni Tüketici Hukuku Konferansı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, (s. 327-343).

bahsedilecek, daha sonrasında ise avukatlık sözleşmesi bakımından TKHK m. 48 hükmünün uygulama bulup bulmayacağı değerlendirilecektir.

B. Mesafeli Sözleşme Kavramı

Mesafeli sözleşmelerin kanuni tanımı, 6502 sayılı TKHK 48. maddesinde yapılmaktadır. Buna göre “*Mesafeli sözleşme, satıcı veya sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, taraflar arasında sözleşmenin kurulduğu ana kadar ve kurulduğu an da dâhil olmak üzere uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmelerdir*”. Mesafeli sözleşmenin bu tanımdan çıkarılan unsurları şunlardır: i. Tüketici ve müteşebbisin eş zamanlı fiziksel varlığının olmaması, ii. Mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş sistem çerçevesinde kurulması, iii. Uzaktan iletişim araçlarının kullanılması¹⁰⁹.

Tüketici ve müteşebbisin eş zamanlı fiziksel varlığının olmaması unsuru, bu tarafların sözleşmenin kurulduğu an da dâhil olmak üzere sözleşmenin kurulduğu ana kadar yüz yüze gelmemesini ifade etmektedir¹¹⁰. Uzaktan iletişim araçları ile hangi iletişim araçlarından bahsedildiği TKHK’da açıkça belirtilmese de, Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği¹¹¹ m. 4/I b. h’ye göre bu kavram, “*mektup, katalog, telefon, faks, radyo, televizyon, elektronik posta mesajı, kısa mesaj, internet gibi fiziksel olarak karşı karşıya gelinmeksizin sözleşme kurulmasına imkân veren her türlü aracın veya ortamı*” ifade

¹⁰⁹ Bu konuda bkz. TOPALOĞLU, Mustafa, **Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, ed. TOKBAŞ, Hakan / TÜZÜNER, Özlem, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 765 vd.; GEZDER, s. 335 vd.; BÜTÜN YILMAZ, Derya G., “Mesafeli Sözleşmelerin Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2020, C: 69, S: 2, (s. 325-368); ÇAKIRCA, Seda İrem, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Mesafeli Sözleşmeler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: XXXIV, Sayı: 3, (s. 99-147).

¹¹⁰ 6502 sayılı TKHK 48. maddesinde yapılan tanımlamanın bazı yönleri ile mülga 4077 sayılı TKHK’den ayrıldığı görülmektedir. 4077 sayılı TKHK m. 9/A uyarınca “*Mesafeli sözleşmeler; yazılı, görsel, telefon ve elektronik ortamda veya diğer iletişim araçları kullanılarak ve tüketicilerle karşı karşıya gelinmeksizin yapılan ve malın veya hizmetin tüketicieye anında veya sonradan teslimi veya ifası kararlaştırılan sözleşmelerdir*”. Görüldüğü gibi ilk fark kanun koyucunun uzaktan iletişim araçlarını örnekleyici biçimde saymaktansa genel bir ifadeyi tercih etmesidir.

¹¹¹ R.G. 27.11.2014, S. 29188. İlgili Yönetmeliğin bazı hükümlerinde 23.08.2022 tarihli ve 31932 sayılı Resmi Gazete ile değişiklik yapılmıştır.

eder. 6502 sayılı TKHK, mülga 4077 sayılı TKHK'dan farklı olarak¹¹² mesafeli sözleşmelerin, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem üzerinden kurulmasını aramaktadır. Kanımızca bu kavram, en azından Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği (MSY) ile açıklanmaya muhtaçtır. Öğretide bir görüş, müteşebbisin mal satışlarının veya hizmet sağlamlarının tamamının veya en azından önemli bir kısmının sistemli veya düzenli şekilde uzaktan iletişim aracı kullanılarak yerine getirildiği hallerde, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistemin varlığından söz edilebileceğini ifade etmektedir¹¹³. Başka bir görüş ise düzenli olarak uzaktan iletişim araçları kullanılan bir sistemin varlığını yeterli görüp; böyle bir sistem bulunmasına rağmen işlerin akışı nedeniyle müşteri sayısının azlığına bağlı olarak birkaç defa işlem yapılması durumunda dahi uzaktan pazarlama sisteminin varlığının kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır¹¹⁴. TKHK m. 48 kanun gerekçesinde ise satıcı veya sağlayıcının mal ve hizmetlerini uzaktan pazarlamaya yönelik sisteminin/ organizasyonunun varlığı için belirleyici olanın uzaktan pazarlamanın tek seferlik, istisnai bir duruma bağlı olmaması olduğu belirtilmektedir¹¹⁵. Buradan da hareketle tüketici lehine bir koruma için mesafeli sözleşme kavramının bu unsurunun varlığı ağır şartlara bağlanmaması gerekir. Yani satıcı veya sağlayıcının organize ettiği bir uzaktan pazarlama sisteminin varlığından bahsedilebiliyorsa, bu yeterli görülmeli ve ayrıca kaç somut işlemin bu yöntemle gerçekleştirildiği bir kıstas olmamalıdır.

C. Mesafeli Sözleşmelerde Bilgilendirme Yükümlülüğü ve Cayma Hakkı

Mesafeli sözleşmelerde, sözleşme öncesi bilgilendirme yükümlülüğü TKHK m. 48/II'de düzenlenmiştir. Buna göre *“Tüketici, mesafeli sözleşmeyi ya da buna karşılık*

¹¹² 4077 Sayılı TKHK m. 9/A'da bu unsura yer verilmese de, öğretide bu unsurun gerekliliği ifade edilmekteydi. Bu konuda bkz. BÜTÜN YILMAZ, 2020, s. 333, dn. 13.

¹¹³ GEZDER, 2015, s. 337. Gezder, bu unsurun kısaca “organize edilen satış/hizmet sistemi” olarak adlandırılabilirliğini savunmaktadır. Bkz. GEZDER, 2015, s. 336.

¹¹⁴ TOPALOĞLU, 2016, Milli Şerh, s. 765 vd.

¹¹⁵ TKHK Kanun Gerekçesi s. 39: *“Bu tür bir sözleşmenin kabulü için belirleyici olan birden fazla unsur vardır. Öncelikle satıcı veya sağlayıcının mal ve hizmetlerini uzaktan pazarlamak üzere sistemini düzenlemiş olması gerekir. Yani uzaktan pazarlamaya yönelik bir organizasyonunun var olması aranır. Satıcı veya sağlayıcının aynı zamanda mağazasında mal veya hizmetlerini sunuyor olması bu noktada bir fark yaratmaz. İki pazarlama tekniğinin bir birinin yanı sıra kullanılması mümkündür. Önemli olan uzaktan pazarlamanın tek seferlik, istisnai bir durum olmamasıdır”*.

gelen herhangi bir teklifi kabul etmeden önce ayrıntıları yönetmelikte belirlenen hususlarda ve siparişi onaylandığı takdirde ödeme yükümlülüğü altına gireceği konusunda açık ve anlaşılır şekilde satıcı veya sağlayıcı tarafından bilgilendirilir. Tüketicinin bilgilendirildiğine ilişkin ispat yükü satıcı veya sağlayıcıya aittir". Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği (MSY) m. 5 ve devamı hükümlerinde, bilgilendirmenin hangi bilgileri içereceği, yöntemi ve teyit edilmesi gibi konular açıklanmıştır. Satıcı veya sağlayıcının sözleşme öncesi bilgilendirme yükümlülüğünün içeriksel kapsamı ise MSY 5/I'de ayrıntıları ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden cayma hakkı ve ön bilgilendirme yükümlülüğü arasında sıkı bir bağlantı olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu hükme göre cayma hakkının varlığı halinde, "bu hakkın kullanılma şartları, süresi, usulü ve satıcının iade için öngördüğü taşıyıcıya ilişkin bilgiler", "cayma bildiriminin yapılacağı açık adres, faks numarası veya elektronik posta bilgileri"; MSY madde 15 uyarınca "cayma hakkının kullanılmadığı durumlarda, tüketicinin cayma hakkından faydalanamayacağına ya da hangi koşullarda cayma hakkını kaybedeceğine ilişkin bilgi" satıcı veya sağlayıcı tarafından tüketici ile paylaşılmalı zorundadır. Tüm bu hususları içerir bilgilendirme, kullanılan uzaktan iletişim aracına uygun olarak en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir şekilde satıcı veya sağlayıcı tarafından yazılı olarak veya kalıcı veri saklayıcısı ile yapılmak durumundadır (MSY m. 6). Ayrıca satıcı veya sağlayıcı, tüketicinin bu ön bilgileri edindiğini kullanılan uzaktan iletişim aracına uygun olarak teyit etmesini sağlamalıdır. Aksi halde sözleşme kurulmamış sayılır (MSY m. 7). Bunlara ilaveten internet veya sesli iletişim araçlarıyla yapılan mesafeli sözleşmelerde, tüketicinin bilgilendirilmesi özel olarak düzenlenmiştir: Mesafeli sözleşmenin internet yoluyla kurulduğu hallerde genel bilgilendirme yükümlülüğüne ek olarak tüketici ödeme yükümlülüğü altına girmeden hemen önce ayrıca edimin temel nitelikleri, vergiler dâhil toplam bedel, cayma hakkı ve kullanılma şartları, cayma hakkının kullanılmadığı hallerde bu konu hakkındaki bilgilendirmeler bütün olarak verilmelidir (MSY m. 6/ II). Sesli iletişim yoluyla kurulan mesafeli sözleşmelerde ise tüketici sipariş vermeden hemen önce açık ve anlaşılır bir şekilde bu ek bilgilendirmeler yapılmalı ve verilmesi gerekli tüm bilgilerin tamamı en geç mal teslimine veya hizmet ifasına kadar yazılı olarak ona gönderilmelidir (MSY m. 6/ III).

Mesafeli sözleşmelerde cayma hakkı ise TKHK m. 48/IV’de düzenlenmiştir. Buna göre “Tüketici, on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Cayma hakkının kullanıldığına dair bildirim bu süre içinde satıcı veya sağlayıcıya yöneltilmiş olması yeterlidir. Satıcı veya sağlayıcı, cayma hakkı konusunda tüketicinin bilgilendirildiğini ispat etmekle yükümlüdür. Tüketici, cayma hakkı konusunda gerektiği şekilde bilgilendirilmezse, cayma hakkını kullanmak için on dört günlük süreyle bağlı değildir. Her hâlükârda bu süre cayma süresinin bittiği tarihten itibaren bir yıl sonra sona erer. Tüketici, cayma hakkı süresi içinde malın mutata kullanımı sebebiyle meydana gelen değişiklik ve bozulmalardan sorumlu değildir”. MSY m. 9/II göre; cayma hakkı süresi, hizmet ifasına ilişkin sözleşmelerde sözleşmenin kurulduğu gün; mal teslimine ilişkin sözleşmelerde ise tüketicinin veya tüketici tarafından belirlenen üçüncü kişinin malı teslim aldığı gün başlar. Ancak tüketici, sözleşmenin kurulmasından malın teslimine kadar olan süre içinde de cayma hakkını kullanabilir. MSY m. 15’de ise tüketicinin cayma hakkını kullanamayacağı istisnalara yer verilmiştir. Konumuzla bağlantılı olarak vurgulamak gerekir ki, cayma hakkı süresi sona ermeden önce, tüketicinin onayı ile ifasına başlanan hizmetlere ilişkin sözleşmeler, cayma hakkının kullanılamayacağı hallerdendir.

D. Avukatlık Sözleşmesi Bakımından Mesafeli Sözleşme Kavramı ve Hukuki Sonuçları

Genel hatlarıyla yukarıda açıklanan unsurlar çerçevesinde karşı tarafında tüketici bulunan avukatlık sözleşmelerinin mesafeli olarak kurulup kurulamayacağı ve neticede tüketicinin sözleşme öncesi bilgilendirme ve özellikle cayma hakkı ile korunup korunmayacağı değerlendirilmelidir.

Bu kapsamda Alman Federal Mahkemesinin (Bundesgerichtshof, BGH) güncel bazı kararlarına değinmekte fayda bulunmaktadır. Alman öğretisinde on yıl öncesine kadar avukatlık sözleşmesi, hizmetin içeriğinin, ancak sözleşme taraflarının fiziksel varlığı ile belirlenebildiği sözleşmelerden sayılmaktaydı¹¹⁶. Buna karşın zaman içerisinde gelişen teknolojik imkânlar ve piyasadaki değişiklikler yargı kararlarını da etkilemiştir.

¹¹⁶ Örneğin bkz. PALANDT, Otto, **Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar**, 67. Bası, C.H. Beck, München, 2008, BGB §§ 312 b, 312 c, N. 11.

Alman Federal Mahkemesi 23.11.2017 tarihli kararında¹¹⁷ avukatlık sözleşmesini (mülga) § 312b/I BGB¹¹⁸ (Bürgerliches Gesetzbuch, Alman Medeni Kanunu) kapsamında hizmetin sunumuna yönelik sözleşme olarak nitelemiş ve kural olarak mesafeli sözleşmelere ilişkin hükümlerin bu sözleşmeler bakımından da uygulanacağı tespitinde bulunmuştur. Karara konu olan olayda uzaktan iletişim araçları kullanılarak avukatlık sözleşmesi akdedilmiş ve avukatlık mesleğini icra eden taraf bu sözleşmenin uzaktan bir sistem üzerinden kurulmadığını ispat edememiştir. Bu doğrultuda mesafeli sözleşmelere karşı tüketicinin korunması gereksiniminin avukatlık sözleşmeleri bakımından da söz konusu olduğu belirtilmiştir. Zira tüketici fiziksel varlığı olmaksızın kurduğu bu sözleşmelerde de sağlayıcı ve hizmet hakkında kapsamlı izlenime sahip olamamaktadır. Buradan kaynaklanan tüketicinin hatalı karar verme riski nedeniyle cayma hakkı bulunduğu ifade edilmiştir. Bu görüş avukatlık sözleşmesinin, (mülga) § 312b/III BGB'ye göre mesafeli sözleşme hükümlerinin kapsamı dışında bırakılan sözleşmeler arasında sayılmamış olmasıyla da desteklenmiştir. Ayrıca uzaktan iletişim araçları kullanılan bir sözleşmenin, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde kurulmadığının ispat yükünün sağlayıcı tarafta bulunduğu vurgulanmıştır. Bu yorumun kaynağı, (mülga) § 312b/I c.1 BGB lafzından hareketle tarafların fiziksel varlığı bulunmaksızın, sözleşme teklifinin ve kabulün uzaktan iletişim araçları kullanılarak gerçekleştiği bir sözleşmede, uzaktan pazarlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir sistemin varlığının karine olarak kabul edilmesidir. Bununla birlikte uzaktan organize edilen bir pazarlama veya hizmet sisteminden bahsedebilmek için müteşebbisin işletmesini, düzenli olarak işlemlerini uzaktan iletişim araçlarıyla yürütebilecek şekilde organize etmesinin (personel, teknik ve sistemsel şartların sağlanması yoluyla) yeterli olduğu görüşü tekrarlanmıştır. Ancak ara sıra veya tesadüfen uzaktan iletişim aracılığıyla kurulan sözleşmelerde, böylesi bir sistemin var olmadığı kabul edilmektedir.

¹¹⁷ BGH, Urt. v. 23.11.2017, IX ZR 201/16. <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=80747&pos=0&anz=1> (son erişim tarihi:07.06.2022)

¹¹⁸ Mülga hüküm, 13.6.2014 tarihi itibarı ile § 312c/I BGB olarak değiştirilmiştir.

Alman Federal Mahkemesi 19.11.2020 tarihli kararında¹¹⁹ ise benzer şekilde avukatlık sözleşmesinin § 312c BGB kapsamında mesafeli sözleşme olarak kurulabileceğini belirtmiştir. Diğer yandan avukatlık sözleşmesini münhasıran uzaktan iletişim araçlarıyla kuran bir avukatın, sözleşmenin uzaktan iletişim araçları için oluşturulmuş bir sistem üzerinden kurulmadığını ispatlaması gerektiği görüşü tekrar edilmiştir. Bu kararda ayrıca uzaktan organize edilen bir pazarlama veya hizmet sisteminin varlığı somut olay özelinde detaylandırılarak değerlendirilmiştir. Buna göre somut olayda uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemi var mı sorusunun cevabı, müteşebbisin (avukatın) sözleşme müzakerelerini ve kurulumunu ne şekilde gerçekleştirmeye imkân tanıdığı ile ilgili bir husustur. Karara göre; bu sistemin varlığından bahsedebilmek için ilgili işletme personel ve teknik anlamda hem sözleşme müzakerelerini hem de sözleşme kurulumunu her an ve kolaylıkla uzaktan iletişim araçları ile gerçekleştirmeyi mümkün kılan şekilde organize olmalıdır. Müvekkilleri ile gerek müzakereler sırasında gerekse de sözleşme kurulumunda fiziksel olarak yüz yüze gelmeyen ve müvekkil kazanımını özellikle uzaktan iletişim araçları ile sağlayan avukatlar bakımından durum böyledir. Sözleşme kurulumundan sonra ise hizmetin nasıl sağlandığının bir önemi yoktur. Karara konu olayda ise avukat, Almanya genelinde faaliyet göstermekte ve yükseköğretim sınav hukuku alanında uzmanlaşmıştır. İkamet yeri, Köln olmakla birlikte, Frankfurt, Hamburg ve Münih'te iletişim noktaları mevcuttur. Müvekkiline, bir sınav sonucuna itiraz edilmesi ile ilgili bir dosya için telefon aracılığıyla danışmanlık hizmeti vermiş ve avukatlık ücret sözleşmesi elektronik posta üzerinden akdedilmiştir. Dolayısıyla tarafların sözleşme müzakereleri ve sözleşme kurulumu sırasında münhasıran uzaktan iletişim araçları kullandığı yönünde şüphe görülmemiştir. Diğer yandan avukat, müvekkili ile akdedilen 28 Mart 2017 tarihli avukatlık ücret sözleşmesi kapsamında peşinat almış; fakat müvekkilini § 356/III BGB kapsamında cayma hakkı konusunda bilgilendirmemiştir. 30 Kasım 2017 tarihinde ise müvekkil, cayma beyanını iletmiştir. Alman Federal Mahkemesi, somut olayda uzaktan organize

¹¹⁹ BGH, Urt. v. 19.11.2020, IX ZR 133/19. <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=IX%20ZR%20133/19&nr=112700> (son erişim tarihi:07.06.2022).

edilmiş bir hizmet sisteminin varlığını gösterir emareler bulunduğunu ifade etmiştir. Buna göre olaydaki müvekkil kitlesi Almanya çapından olan avukat, özel bir uzmanlık alanı üzerinden hizmet sunmakta ve ülke genelinden ayda iki yüzden fazla başvuru almaktadır. Ayrıca internet sayfası üzerinden düzenli şekilde sözleşme kurulumunun uzaktan iletişim araçları ile yapılabileceğine ilişkin tanıtımda bulunmaktadır. Böylece ilgili avukat müvekkil kazanımının çoğunu düzenli olarak uzaktan iletişim aracı kullanarak elde etmektedir. Tüm bunlardan somut olayda uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemi üzerinden işlem yapıldığı sonucuna varılmıştır. Neticede mesafeli bir sözleşme olarak kurulan olaydaki avukatlık sözleşmesinde, müvekkil cayma hakkı konusunda bilgilendirilmediğinden müvekkilin cayma hakkını kullanmak için gereken on dört günlük süreyle bağlı olmadığına ve cayma süresinin bittiği tarihten itibaren de henüz on iki aylık sürenin geçmediğine karar kılınmıştır.

§ 312c/I BGB'ye göre “*Mesafeli sözleşmeler, sözleşme müzakereleri ve sözleşme kurulumu sırasında münhasıran uzaktan iletişim araçlarının kullanıldığı girişimci veya onun ad veya namına hareket edenler ile tüketici arasında akdedilen sözleşmelerdir, meğerki sözleşme uzaktan organize edilmiş bir pazarlama veya hizmet sistemi çerçevesinde gerçekleşmemiş olsun*”. Bu hüküm ile TKHK m. 48 karşılaştırıldığında ilk tespit, bu iki hükmün temelde benzer maddi unsurları içerdiği noktasındadır. § 312c/I BGB ayrıca sözleşme müzakereleri ve sözleşme kurulumu sırasında uzaktan iletişim araçları kullanılarak akdedilen bir tüketici sözleşmesinin karine olarak mesafeli sözleşme olduğu kabul etmektedir. Bunun aksini iddia eden müteşebbis bunu ispat etmek durumundadır. Yukarıda anlatılan Alman Federal Mahkemesi kararlarının da hareket noktası ifade edildiği gibi bu husustur. Hukukumuzda ise § 312c/I BGB'den farklı olarak tüketici lehine getirilmiş böylesi bir ispat kolaylığı mevcut değildir. Dolayısıyla avukatlık sözleşmesinin mesafeli sözleşme niteliği özellikle uzaktan oluşturulmuş bir hizmet sisteminin varlığından söz edilip edilmeyeceği unsuru bakımından tartışma yaratacaktır. Avukatın, hizmet sağlamalarının en azından belli bir kısmının sistemli veya düzenli şekilde uzaktan iletişim aracı kullanılarak yerine getirildiği hallerde bu unsurun varlığından bahsedilecektir. Avukatlık Kanunundaki bazı hükümlerin, avukatlık sözleşmesinin uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemi çerçevesinde kurulmasına engel oluşturduğu düşünülebilir. Örneğin; Avukatlık Kanunu m. 72 c'ye göre uyarıya

rağmen kayıtlı olduğu baro dışında sürekli olarak avukatlık yapan avukatın çalışmasını sürdürdüğü baroya kaydını yaptırmaması levhadan silinme nedenidir¹²⁰. Fakat AvK m. 66/II’de bir baro levhasına yazılmış olan avukatın, sürekli olmamak koşuluyla, ülkenin her yerinde avukatlık yapmaya yetkili olduğu düzenlenmiştir. Uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemin varlığı için avukatın, hizmet sağlamalarının belli bir kısmının sistemli veya düzenli şekilde uzaktan iletişim aracı kullanılarak yerine getirilmesi yeterlidir. Dolayısıyla avukatlık sözleşmesinin mesafeli sözleşme tarzında kurulması için avukatın müvekkillerini “sürekli biçimde” yargı bölgesi dışından edinmesi gerekli değildir. Ayrıca aynı yargı çevresi içindeki işlerin uzaktan organize edilmiş bir sistem üzerinden üstlenilmesi de mümkündür. Uygulamada yaygın biçimde sözleşme kurulmadan önce veya kurulumu sırasında telefon ve elektronik mesaj/posta üzerinden avukatlardan danışmanlık hizmeti alındığı bilinmektedir. Ayrıca internet sayfaları üzerinden “Avukata sor” başlıklı linkler yardımı ile doğrudan avukata mesaj yollanabildiği veya avukatların, WhatsApp Business hesaplarına yönlendirme yapıldığı görülmektedir. Bunların yanında vekâlet ücretinin “Online Ödeme” sekmeleri üzerinden tahsil edilebildiği güncel sistemler de kullanılmaktadır. Her ne kadar bu uygulamaların, Avukatlık Meslek Kuralları m. 8 “*Avukat kendine iş sağlama niteliğindeki her davranıştan çekinir*” kuralına aykırı olduğu değerlendirilebilirse de; bu kurala aykırılığın hukuki sonucu kendini disiplin hukuku yönünden gösterecek ve fakat sözleşmenin mesafeli sözleşme niteliğini ortadan kaldırmayacaktır. Diğer yandan avukatlık sözleşmeleri, MSY m. 2 f. 2’de sayılan ve kapsam dışı bırakılan sözleşmeler arasında sayılmamıştır. Tüm bunlardan sonuçla, avukatlık sözleşmelerinin tarafların fiziksel varlığı olmadan, uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemi çerçevesinde ve uzaktan iletişim araçları kullanılarak kurulması; yani avukatlık sözleşmelerinin mesafeli sözleşme olarak nitelenmesi hukukumuzda da mümkündür. Bu sebeple mesafeli kurulan avukatlık sözleşmelerinde müvekkilin sözleşme öncesinde özellikle cayma hakkı konusunda bilgilendirilmesi hususuna dikkat edilmelidir. Aksi halde tüketici vasfındaki müvekkil cayma hakkını kullanmak için on dört günlük süreyle bağlı olmayacak; bu süre cayma süresinin bittiği tarihten itibaren bir

¹²⁰ AvK m. madde 73’e göre 72. maddede belirtilen levhadan silinmeyi gerektiren hallerin sona erdiğini ispat eden avukat, levhaya yeniden yazılabilir.

yıl uzayacaktır. Diğer yandan hem mesafeli sözleşmelerin¹²¹ hem de avukatlık sözleşmesinin¹²² kurulumu şekil şartına tabi olmadığından, internet üzerinden veya sesli iletişim yoluyla kurulan mesafeli avukatlık sözleşmelerinde, bu ortamlarda kurulan mesafeli sözleşmeler için getirilen ek bilgilendirme yükümlülükleri göz ardı edilmemelidir.

SONUÇ

Avukatlık sözleşmesi, taraflarından birinin mesleki amaçla hareket ettiği ve sunulan hukuki yardımın TKHK kapsamında “hizmet” olarak nitelendiği sözleşmelerdendir. Müvekkilin, hukuki yardıma ihtiyaç duyduğu sözleşme konusunun mesleki veya ticari gayeye dayanmadığı durumlarda ise müvekkil, tüketici sıfatını haizdir. O halde tüketici sözleşmesi niteliğindeki bu tür avukatlık sözleşmeleri bakımından TKHK’nın tüketiciyi koruyucu hükümleri kapsamında değerlendirme yapılması gerekir. Bu kapsamda akla ilk gelen ihtimaller tüketici vasfındaki müvekkilin haksız şartlara, ayıplı hizmete ve mesafeli sözleşmelere ilişkin hükümler kapsamında korunmasıdır.

Tüketici rolündeki müvekkil ile müzakere edilmeyen sözleşme hükümleri ister standart sözleşmede isterse birel (tekil) sözleşmede yer alsın kural olarak haksız şart niteliğindedir. Bu kapsamda öncelikle TKHK m. 5’deki düzenleme boşluğu nedeniyle TBK m. 21/I uygulanmalı ve avukatın, -standart sözleşmedeki- haksız şartların varlığı hakkında müvekkilini açıkça uyarması ve bu koşulların içeriğini öğrenme imkânını müvekkiline tanımış olması gerektiği kabul edilmelidir. Ayrıca tüketici sözleşmesi niteliğindeki bir avukatlık sözleşmesindeki bir hükmün açık ve anlaşılır olmaması veya birden çok anlama gelmesi hâlinde; bu hükmün, müvekkil lehine yorumlanması gerekmektedir. Diğer yandan tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde müvekkil aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartları içerik denetimine takılacak ve kesin/kısmi hükümsüz sayılacaktır.

¹²¹ Bu konuda bkz. TOPALOĞLU, 2016, Milli Şerh, s. 770 vd.

¹²² Bu konuda bkz. ADAY, 2016, s. 83 vd.

Ancak avukatlık ücretine ilişkin bir sözleşme hükmü, haksız şart denetiminin kapsamı dışındadır.

Diğer yandan avukat, tüketici olan müvekkiline karşı, avukatlık hizmetinin sözleşmede belirlenen süre içerisinde başlamamasından veya bu hizmetin kararlaştırılmış olan veya objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşınamamasından; yani ayıplı hizmetten sorumludur. Bu durumda tüketici olan müvekkil, TKHK m. 15 çerçevesinde seçimlik haklardan hizmetin yeniden görülmesi, ayıp oranında bedelden indirim ve sözleşmeden dönme (azildir) haklarından birini kullanabilecek ve bunun yanında genel hükümlere (TBK m. 112) göre tazminat isteyebilecektir. Avukatlık hizmetinin objektif olarak sahip olması gereken özelliklerinin çerçevesini ise Avukatlık Kanunu, Avukatlık meslek kuralları ve TBK'nın vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri çizmektedir. Bu bağlamda avukat üstlendiği işi özenle görmeli, sadakatle (doğrulukla) yürütmeli ve aydınlatma yükümlülüğüne uygun davranmalıdır.

Ayrıca mesafeli sözleşmeler bir sözleşme akdetme yöntemi olduğundan avukatlık sözleşmesinin, bu yöntemle kurulması mümkündür. Bunun için avukatlık sözleşmesinin tarafların fiziksel varlığı olmadan, uzaktan organize edilmiş bir hizmet sistemi çerçevesinde ve uzaktan iletişim araçları kullanılarak kurulması gerekir. Müvekkil bakımından özellikle uzaktan organize edilmiş bir hizmet sisteminin varlığını ispat etmek güç olacaktır. Bu unsurun varlığı ağır koşullara bağlanmamalı ve avukatın, hizmet sağlamalarının sistemli veya düzenli şekilde uzaktan iletişim aracı kullanılarak yerine getirilmesi yeterli kabul edilmeli ve ayrıca kaç somut işlemin bu yöntemle gerçekleştirildiği bir kıstas olmamalıdır. Mesafeli kurulan avukatlık sözleşmelerinde, müvekkilin sözleşme öncesinde özellikle cayma hakkı konusunda bilgilendirilmesi hususuna dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

ADAY, Nejat, **Avukatın Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.

- AKÇAAL, Mehmet/UYUMAZ, Alper, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 241-276.
- AKDAG-GÜNEY, Necla, “Die Umsetzung der Verbraucherschutzrichtlinien in der Türkei am Beispiel der missbräuchlichen Klauseln”, **ZEuP**, 2009, s.109-137.
- AKİPEK, Şebnem, **Milli Şerh, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, ed. TOKBAŞ, Hakan/TÜZÜNER, Özlem, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016.
- AKSU, Raziye, “Avukatlık Sözleşmesinin Unsurları ve Hukuki Niteliği”, **TAAD**, Yıl: 2016, Cilt, Sayı: 27, s. 861-891.
- ASLAN, Yılmaz İ., **Tüketici Hukuku Dersleri**, 5. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015.
- ATAMER Yeşim M., “Die autonome Umsetzung der Verbrauchergüterkaufrichtlinie 1999/44/EG in der Türkei, Zugleich ein Beitrag zum Stand des Verbraucherschutzes in der Türkei”, **ZEuP**, 2005, s. 566-595.
- ATAMER, Yeşim M., “Genel İşlem Şartları Denetiminde Yeni Açılımlar”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu için Armağan**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 291-331.
- ATAMER, Yeşim M., “Tüketici Hukukunun Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını”, **Tüketicinin Korunması Semineri**, Ed. CEYLAN, Ebru, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 2007, s. 21-33.
- ATAMER, Yeşim M., “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f. 1, (f) ile Karşılaştırmalı Olarak”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu**, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2012, s. 9-73. (GİŞ Sempozyumu)
- ATAMER, Yeşim M., **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, Beta, İstanbul, 1999. (GİŞ)
- ATAMER, Yeşim M./MICKLITZ, Hans W., “Türkisches Verbraucherrecht im Lichte des EG-Rechts”, Hrsg. ATAMER, Yeşim M./HOPT, Klaus J., **Kompabilität des türkischen und europäischen Wirtschaftsrechts**, Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2009, (s. 160-223).

AYDIN, Ramazan, **Die Berücksichtigung des Verbraucherschutzes bei Allgemeinen Geschäftsbedingungen im deutschen und türkischen Recht, Eine rechtsvergleichende Untersuchung**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007.

AYDOĞDU, Murat, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 15, Sayı: 2, (s. 1-62).

AYDOĞDU, Murat, **Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, ed. TOKBAŞ, Hakan/TÜZÜNER, Özlem, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016.

BAŞ SÜZEL, Ece, “Tüketici Hukukunda İş Görme (Hizmet) Sözleşmelerinde Ayıplı İfa”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 24, Sayı: 2, s. 966-998.

BAŞPINAR, Veysel, “Avukatın Özen Borcu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2008, Cilt: XII, Sayı: 1-2, s. 39-62.

BAYDAR HALİÇ, Özge, **Avukatın Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

BÜTÜN YILMAZ, Derya G., “Mesafeli Sözleşmelerin Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2020, Cilt: 69, Sayı: 2, s. 325-368.

BÜYÜKSAĞIŞ Erdem, “İçerik Denetiminin Müzakere Edilmemiş Sözleşme Hükümleriyle Sınırlanması Üzerine: Mostaza Claro’nun Düşündürdükleri”, **Prof. Dr. Aydın ZEVLİLİLER’e Armağan**, İzmir, 2013, s. 675-711.

CUMALIOĞLU, Emre, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Satıcının Ayıplı Maldan Sorumluluğunun Şartları, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Özel Sayı, s. 20-29.

ÇABRİ, Sezer, **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

- ÇAKIRCA, Seda İrem, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Mesafeli Sözleşmeler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: XXXIV, Sayı: 3, s. 99-147.
- DENKINGER, Fleur, **Der Verbraucherbegriff**, De Gruyter, Berlin, 2007.
- EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- GEZDER, Ümit, “Mesafeli Sözleşmeler”, **Yeni Tüketici Hukuku Konferansı**, (der. M. İnceoğlu), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 327-343.
- GRUNDMANN, Stefan, “Privatautonomie im Binnenmarkt – Informationsregeln als Instrument”, **JZ**, 2000, s. 1133-1143.
- GRUNDMANN, Stefan, **EU-Schuldvertragsrecht**, De Gruyter, Berlin, 1999.
- GÜMÜŞ, Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- GÜNERGÖK, Özcan, **Avukatlık Sözleşmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- HAVUTÇU, Ayşe, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun’un Kapsamı”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Özel Sayı: 8-9, (s. 8-19).
- HEİDERHOFF, Bettina, **Europäisches Privatrecht**, C.F. Müller, Heidelberg, 2012.
- İNANÇ, Adnan, “Avukatlık Sözleşmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 92, Sayı: 6, s. 57-74.
- İNCEOĞLU, M. Murat, “Ayıba Karşı Tekeffül ve Garanti Sorumluluğu”, **Yeni Tüketici Hukuku Konferansı**, (der. M. Murat İnceoğlu), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.153-238.
- KEÇECİOĞLU, Burak, “Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hukukunun Uygulanması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cevdet Yavuz’a Armağan, s. 1649-1678.
- KLINCK, Fabian/RIESENHUBER, Karl, **Verbraucherleitbilder**, De Gruyter, Berlin/Boston, 2015.

- KOCABAŞ, Gediz, “Avukatlık Sözleşmesinin Haksız Azil Yoluyla Sona Ermesinin Avukatlık Ücretine Etkisi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2009, Cilt: 15, Sayı: 1-2, s. 279-293.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Birinci Cilt, 5. Basıdan Tıpkı 6. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2014.
- KÖŞE, Yasin, “Avukatın Aydınlatma Yükümlülüğü”, **TAAD**, Yıl: 2021, Cilt, Sayı: 45, s. 29-52.
- KURŞUN, Ali Suphi, “Avukatlık Sözleşmesinin Tüketici İşlemi Bakımından Değerlendirilmesi”, **TBB Dergisi**, Y: 2019, C: 2019, S: 142, s. 289-304.
- KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül, “Avrupa Birliği, Alman, Türk Hukuklarında Tüketici Modelleri”, **TAÜ-HFD**, Yıl: 2020, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 145-178.
- KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül, **Unterschiedliche Schutzstandards im Recht der Allgemeinen Geschäftsbedingungen, Eine rechtsvergleichende Analyse des europäischen, deutschen und türkischen Rechts**, Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2017. (AGB)
- MAKARACI BAŞAK, Aslı, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Gereğince Ayıplı Hizmet Hükümlerinin Uygulama Alanı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 11, Sayı: 145-146, s. 507-537.
- OZANOĞLU, Hasan Seçkin, “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2001, Cilt: 50, Sayı: 1, s. 55-90.
- PALANDT, Otto, **Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar**, 67. Bası, C.H. Beck, München, 2008.
- REICHARDT, Vanessa, **Der Verbraucher und seine variable Rolle im Wirtschaftsverkehr**, Duncker & Humblot, Berlin, 2008.
- SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral, “Avukat Yükümlülükleri”, **Prof. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan**, İzmir, 1997, s. 291-308.
- TANDOĞAN, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C. I/1, 3. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1984.

TOPALOĞLU, Mustafa, **Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, ed. TOKBAŞ, Hakan/ TÜZÜNER, Özlem, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2016.

WOLF, Manfred/LINDACHER, Walter/PFEIFFER, Thomas, **AGB-Recht, Kommentar**, 5. Bası, C.H. Beck, München, 2009.

YENİOCAK, Umut, “AB Adalet Divanı’nın 15.01.2015 Tarihli Kararı Işığında Avukatlık Sözleşmesinin Bir Tüketici İşlemi Olup Olamayacağı Sorunu”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 10, Sayı: 110, s. 37-45.

ZEVKLİLER, Aydın/AYDOĞDU, Murat, **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 3. Bası, Ankara, 2004.

ZEVKLİLER, Aydın/ÖZEL, Çağlar, **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.